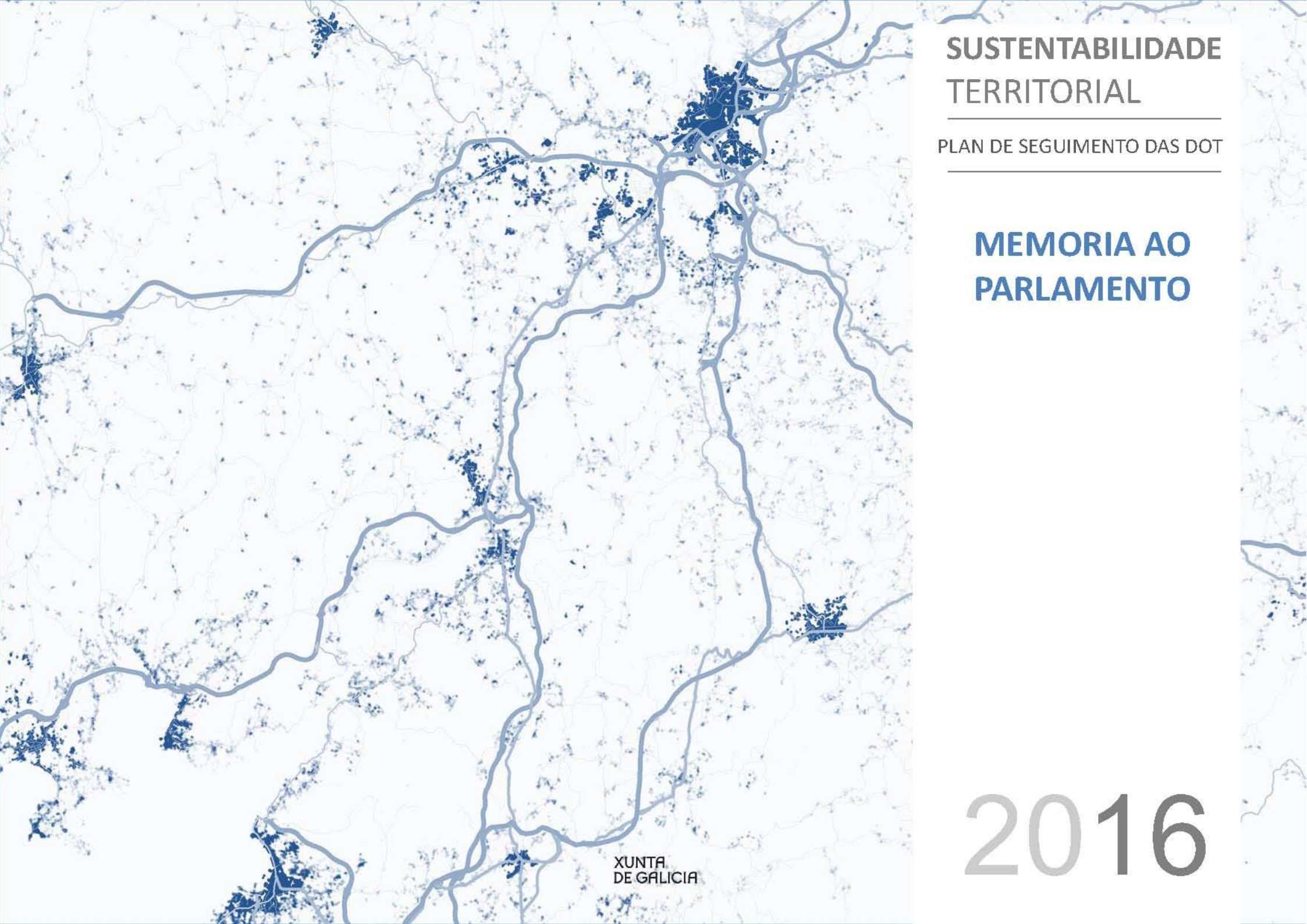

A map of Galicia, Spain, showing a network of rivers and urban areas. The rivers are depicted as blue lines, and the urban areas are shown as clusters of blue dots. The map is oriented with North at the top.

SUSTENTABILIDADE TERRITORIAL

PLAN DE SEGUIMENTO DAS DOT

MEMORIA AO PARLAMENTO

XUNTA
DE GALICIA

2016

INDICE

Presentación.....	5
RESUMO.....	7
Desenvolvemento das Directrices de ordenación do territorio	11
Indicadores de desenvolvemento e implantación (IDI)	11
Criterios que constitúen as liñas estratéxicas da política territorial de Galicia:	15
Liña estratéxica A: Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e previr a urbanización difusa.....	15
Liña estratéxica B: Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio	20
Liña estratéxica C: Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio	27
Liña estratéxica D: Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial	29
Liña estratéxica E: Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural	31
Liña estratéxica F: Protexer o patrimonio natural e cultural	36
Liña estratéxica G: Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental	38
Liña estratéxica H: Afianzar o protagonismo exterior de Galicia	41
Conclusión	43
ANEXO I. Informe Plan de seguimento 2016	49
Índice de ilustracións	51
Índice de táboas	51

Decembro 2016

Presentación

A Memoria 2016 sobre os efectos da aprobación das Directrices de ordenación do territorio corresponde á terceira edición do sistema de seguimento das DOT, publicado por primeira vez en 2014 e actualizado en 2015.

Coa aprobación do procedemento para o seguimento das Directrices de Ordenación do Territorio de Galicia e da sustentabilidade territorial, iniciouse a tarefa de avaliar o grao de cumprimento dos obxectivos enunciados nas DOT e, polo tanto, coñecer se o rumbo das políticas implementadas é concorrente con estes obxectivos.

A presente memoria elabórase a partir do traballo desenvolvido pola Comisión de Seguimento, a través dos Grupos Técnicos de Traballo (GTT), integrados por representantes de distintos departamentos da Xunta de Galicia.

Este traballo formalízase nun informe que elabora o Instituto de Estudos do Territorio, ao igual que a presente memoria. A Comisión de Seguimento aprobou o 21 de decembro o devandito informe, que se xunta como anexo a esta memoria.

O contido desta memoria describe a situación e evolución dos distintos parámetros analizados e a súa estrutura responde ás oito liñas estratéxicas que propoñen as DOT para unha Galicia máis sustentable e cohesionada. A análise abórdase dende as tres ferramentas de avaliación que inclúe o plan; os indicadores de desenvolvemento e implantación (IDI), os indicadores de sustentabilidade territorial (IST) e, por último, a enquisa de percepción territorial e urbanística (EPTU).

Os Indicadores de Desenvolvemento e Implementación (IDI) reflicten o grao de cumprimento das obrigas concretas establecidas polas DOT, no que se refire aos instrumentos que debe desenvolver a Comunidade Autónoma para acadar os obxectivos estratéxicos de sustentabilidade. Eses obxectivos fórmulanse para distintos aspectos, ben sexa no eido da planificación urbanística ou da ordenación e xestión dos recursos naturais e produtivos, ben na valorización e protección dos valores paisaxísticos e patrimoniais de Galicia ou na mellora da eficiencia do metabolismo urbano.

A segunda das ferramentas nas que se apoia o seguimento das DOT é a análise dunha serie de Indicadores de Sustentabilidade Territorial (IST), que axudan a obxectivar os efectos derivados da planificación territorial a partir dos valores obtidos para estes e da súa relación cos obxectivos ambientais, sociais e económicos establecidos nas DOT.

A Memoria 2016 inclúe os primeiros resultados da Enquisa de Percepción Territorial e Urbanística, elaborada no ano 2015 polo Instituto Galego de Estatística (IGE).

Asemade, a información obtida co Plan de seguimento permitiu desenvolver paralelamente unha operación estatística homónima incardinada na programación estatística da Xunta de Galicia, que o IGE publica anualmente na súa web¹.

Dende a primeira edición, tanto o informe e os indicadores como a memoria contan con versións preparadas para a descarga desde INTERNET².

¹ http://www.ige.eu/web/mostrar_actividade_estadistica.jsp?idioma=gl&codigo=0101001001

² <http://cmaot.xunta.gal/seccion-organizacion>; <http://cmaot.xunta.gal/indicadores>

RESUMO

A Memoria 2016 sobre os efectos das Directrices de ordenación do territorio correspóndese coa terceira edición do sistema de seguimento das DOT iniciado tras a súa aprobación, publicado por primeira vez en 2014 e actualizado en 2015.

Esta memoria describe a situación e evolución dos parámetros empregados para analizar as oito liñas estratéxicas que propoñen as DOT para unha Galicia máis sustentable e cohesionada. A análise abórdase con tres ferramentas: os Indicadores de Desenvolvemento e Implantación (IDI), os Indicadores de Sustentabilidade Territorial (IST) e a Enquisa de Percepción Territorial e Urbanística (EPTU).

Os IDI reflicten o grao de cumprimento das obrigas establecidas polas DOT no que se refire aos instrumentos de ordenación urbanística e territorial que se deben desenvolver para acadar os obxectivos de sustentabilidade. Neste senso, dende a aprobación das DOT, aprobáronse 33 novos PXOM (sendo en total 91 os que se teñen adaptado á LOUG). En resumo, son 215 os PXOM adaptados ou en proceso de adaptación aos criterios que marcan as DOT; isto supón o 68,47% dos concellos, o 63,11% da poboación galega e abrangue máis de dúas terceiras partes da superficie de Galicia. No último ano aprobáronse 11 novos PXOM, o maior índice dende 2011, que supón un incremento superior ao 114% respecto á taxa anual (5,1 PXOM/ano) rexistrada no período 2013-15. No que se refire aos instrumentos de ordenación do territorio, a Xunta de Galicia aprobou un plan territorial integrado, o Plan de ordenación do litoral, e está elaborando o segundo. Así mesmo, dende 2011 aprobáronse catro plans sectoriais de incidencia supramunicipal e outros catro atópanse en elaboración.

Para a avaliación do grao de cumprimento das liñas estratéxicas da política territorial establecidas nas DOT, analizouse o estado e a evolución dos IST, así como as actuacións desenvolvidas polo Goberno de Galicia en cada unha das liñas.

Na liña estratéxica **A “Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e previr a urbanización difusa”** hai que destacar a aprobación no ano 2016 da **Lei do solo 2/2016 de Galicia** e do seu regulamento, constituíndo un novo marco urbanístico que facilitará a tarefa de adaptar o planeamento municipal á normativa urbanística e territorial,

incorporando os criterios de racionalidade e compacidade na expansión do solo urbano.

Estes criterios avalíanse a través de indicadores como o **Grao de conurbación**, segundo o cal, como media, o 40% do perímetro dos novos desenvolvementos urbanos propostos nos plans é adxacente a zonas urbanas xa existentes, aínda que na metade dos concellos non supera o 33%, unha cifra que deberá ir aumentando ao longo do tempo para acadar o obxectivo de crecemento urbano compacto.

Por outra banda, os datos dos indicadores demográficos, que reflicten unha diminución da poboación do 2,3% no último lustro e do 0,6% no último ano, entran en contradición cos resultados do indicador **Crecemento previsto**, que acada unha media para Galicia do 39% e unha mediana do 12%. Isto quere dicir que na metade dos concellos de Galicia o plan urbanístico prevé un crecemento urbano inferior ou igual ao 12% da superficie urbana actual, ascendendo a media ao 39% e oscilando entre o 874% e o 0% segundo o concello. A pesar disto, o indicador **Índice de saturación**, que relaciona a superficie de solo que o planeamento recolle como transformada ou suxeita a futuros desenvolvementos urbanísticos fronte á superficie total do concello só acada o 8,5% de media. Nesta mesma liña, a **Superficie ocupada pola edificación**, que representa unha porcentaxe inferior ao 1% da superficie galega, incrementouse un 13% no período 2003-14; unha evolución que representa unha taxa anual entre 2011 e 2014, un 35% inferior á do período 2003-2011; así ata 2011 a taxa anual supuxo unha variación positiva anual do 1,27% mentres que a partir do ano 2011, esta variación non acada o 1% (0,75%).

No que respecta á liña **B “Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio”**, destaca a aprobación este mesmo ano do **Catálogo das paisaxes de Galicia**, un instrumento que aborda a primeira etapa da planificación da paisaxe, consistente na súa análise e diagnose, polo que proporciona un marco idóneo para a comprensión e valorización do territorio. A aprobación deste instrumento permitiu acadar o valor máximo no indicador que medía a porcentaxe de territorio con unidades de paisaxe delimitadas e a superficie galega incluída nun catálogo de paisaxes.

Unha vez aprobado o Catálogo, iniciouse a tramitación das **Directrices de paisaxe**, nas que se inclúen unha serie de indicadores sobre diversidade da

paisaxe, xestión da paisaxe, paisaxes abandonadas e dispersión urbana, que foron incorporados neste Plan de seguimento e cuxos valores en sucesivos informes permitirán avaliar a evolución e o estado das unidades de paisaxe.

Por outra banda, a modificación da cobertura do solo supón a alteración máis importante do medio causada polo home. O indicador **Usos do solo** reflicte que no período 2005-11 as variacións máis significativas revelan un incremento da matogueira (2%) e da superficie artificial (1,73%), un incremento das frondosas caducifolias (0,7%) e unha diminución das repoboacións forestais (3,51%), o que revela unha expansión notable en termos relativos, da superficie artificializada e, pola contra, un uso menos intensivo do solo rural.

O caso específico dos núcleos tradicionais é abordado a través de diferentes actuacións como o **Plan estratéxico de dinamización dos pequenos cascos históricos**, o **Plan REHABITA**, o **Plan estratéxico de rehabilitación de Galicia**, o **Plan de vivenda 2013-16** e a declaración de **Áreas de Rehabilitación Integral**.

Por último, entre as actuacións encamiñadas ao fortalecemento do litoral, atópanse os **Plans de acción costeira**, o **Plan xeral de explotación marisqueira para o ano 2016**, o **Plan para a explotación de poliquetos en Galicia 2016** e a tramitación do **Plan director de acuicultura litoral**. Os indicadores dispoñibles neste sector son o de **Especialización acuícola**, que reafirma o peso dos bivalvos na acuicultura (95,9%) e o de **Capacidade de pesqueira**, que amosa unha diminución do 3,2% no número de buques.

Na liña **C “Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio”** os indicadores revelan que só un 5% dos desprazamentos ao traballo se realizan en transporte público, o 67% en vehículo privado e o 26% a pé ou en bicicleta. Segundo a EPTU o uso do transporte público varía entre o 1% nos concellos de menos de 10.000 hab. e o 9% nos de máis de 50.000. Neste eido, a Xunta de Galicia está a levar a cabo o **Plan de transporte metropolitano de Galicia**, a **Estratexia en materia de Mobilidade Alternativa** e o **Plan de Sendas de Galicia**.

Por último, a mellora das tecnoloxías da información e as telecomunicacións inflúe de xeito directo na forma de traballar da poboación e, polo tanto, na súa mobilidade. Así, unha vez acadados os obxectivos do **Plan de banda larga**, tal e como demostra o indicador **Implantación das TIC nos asentamentos urbanos e rurais**, cun 98,57% da poboación galega con cobertura de banda larga e o 97,5% dos asentamentos cunha cobertura de

80-100% da súa poboación, aprobouse en 2015 o **Plan de banda larga 2020**.

Na liña **D “Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial”**, os indicadores demográficos reflicten a perda de poboación, unha baixa natalidade e un alto avellentamento. É por isto que a Xunta de Galicia puxo en marcha o **Plan de dinamización demográfica de Galicia 2013-16** e está a tramitar a norma que regula o **Observatorio de Dinamización Demográfica**.

O despoboamento rural e o desequilibrio territorial plásmase no indicador **Densidade de poboación**: só o 29% dos concellos superan a densidade media de Galicia (92,4 hab/km²) e o 50% dos mesmos teñen unha densidade inferior aos 38,3 hab/km². A distribución espacial do crecemento da poboación tampouco mostra coherencia coas expectativas formuladas polas DOT, que propugnaba a necesidade de consolidar unha rede de vilas e pequenas cidades, xa que durante o período 2005-2015 só creceron a metade dos concellos do Sistema Urbano Intermedio e catro dos 26 Nodos para o Equilibrio do Territorio.

Para frear o despoboamento rural son necesarias normativas capaces de redirixir as dinámicas no uso da terra e de acadar un nivel de servizos e infraestruturas axeitado, coordinadas cunha política de desenvolvemento rural eficaz. Nesta liña van dirixidas a **Lei 6/2011 de mobilidade de terras** ou a **Lei 4/2015 de mellora da estrutura territorial agraria de Galicia**. Neste senso, o indicador **Autosuficiencia en emprego** sinala unha mellora no equilibrio entre oferta e demanda de emprego. Tamén cabe sinalar a posta en marcha do **Plan estratéxico de impulso ao comercio de Galicia 2015-20** co obxectivo de adecuar a estrutura comercial á estrutura territorial comarcal e potenciar o comercio rural.

Na liña **E “Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural”**, algúns dos indicadores que avalían a actividade agraria, como o de **Agricultura ecolóxica**, que presenta un incremento constante da superficie rexistrada e do número de operadores (33% e 36% respectivamente entre 2011 e 2015), o **Número de vacas por explotación** (que pasou de 15,7 en 2013 a 16,6 en 2014), a superficie en arrendamento (do 8,47% ao 15,28%) ou a **Superficie con instrumentos de ordenación forestal** (que aumentou un 21,8% desde o 2011), amosan o xurdimento de novas oportunidades no medio rural, a profesionalización e redimensionamento das explotacións gandeiras ou a mellor xestión da produción forestal. Sen embargo, estas melloras non son quen de inverter o proceso de perda de poboación no rural, onde segue diminuíndo o **Número de explotacións de gando vacún**

(un 3% menos entre 2013 e 2014) e a **Carga gandeira**. Neste sector obsérvase un incremento do 2% no peso dos cultivos forraxeiros entre 2011 e 2015 e unha diminución na mesma porcentaxe dos prados e pasteiros, indicando unha tendencia clara á intensificación na produción de forraxes. Neste contexto, no ano 2016 púxose en marcha o **Plan de reestruturación parcelaria** e o **Plan MARCOS**.

Na liña **F “Protexer o patrimonio natural e cultural”**, a aprobación do Plan Director da Rede Natura supuxo acadar case o 100% do indicador **Espazos naturais con instrumentos de planificación**. Nesta mesma liña, a Xunta de Galicia creou neste ano 2016 a **Rede de parques naturais de Galicia** e está a tramitar a **Rede de Reservas da Biosfera**, ao que haberá que engadir a posta en marcha no ano 2017 da **Estratexia de Infraestrutura Verde**, orientada a garantir a provisión e mellora dos servizos ecosistémicos.

No que respecta ao patrimonio cultural, neste ano 2016 aprobouse a **Lei do patrimonio cultural de Galicia** e púxose en marcha unha actuación de integración paisaxística dos camiños de Santiago neste concello, en liña co **Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-21**. Os indicadores neste eido reflicten un aumento no **Número de Bens de Interese Cultural** rexistrados (5 máis), acadando un total de 714, así como un aumento progresivo do indicador **Conservación e rehabilitación de elementos patrimoniais**, que mide o número de actuacións realizadas sobre os bens do patrimonio cultural (cun incremento do 12% entre 2013 e 2015).

Na liña **G “Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental”** pode destacarse a posición de Galicia no indicador **Número de organizacións rexistradas no Sistema Comunitario de Xestión e Auditoría Ambiental (EMAS)**, cun 20% das organizacións rexistradas en España.

No que se refire ao ciclo da auga, no ano 2016 aprobouse o **Plan hidrolóxico da Demarcación hidrográfica Galicia Costa 2015-21** e o **Plan de xestión do risco de asolagamento da Demarcación hidrográfica Galicia Costa 2015-21**, xunto a outras planificacións como os **Plans de saneamento das rías**. Os efectos destes plans reflíctense no indicador **Estado das masas de auga**, que é bo no 77,3% das augas superficiais e no 100% das subterráneas, así como no indicador **Calidade da auga nas zonas de baño**, que reflicte unha constante mellora, cun incremento dende o ano 2011 do 4% no número de puntos con calidade excelente, do 2,3% nos de

calidade boa e suficiente e unha diminución do 21% nos de calidade insuficiente.

No que atinxe á xestión de residuos, no período 2011-15 os indicadores sinalan unha tendencia positiva na **Xeración de residuos urbanos**, que se reduciu nun 4%, e no incremento dun 22% da poboación con **Acceso aos puntos limpos**, ata acadar o 88% da mesma.

Por outra banda, a redución das **Emisións de gases de efecto invernadoiro** acadou o 12% en dous anos, o que sitúa a Galicia na senda do cumprimento do obxectivo europeo para 2020. Isto únese á mellora da eficiencia enerxética dende o ano 2010 ata o 2013, reflectida no indicador **Intensidade enerxética final** (-4,32%), e no incremento do 4% entre 2011 e 2013 na **Enerxía procedente de fontes renovables**, acadando un 35% total, superior ao obxectivo europeo do 20%.

Finalmente, na liña **H “Afianzar o protagonismo exterior de Galicia”** pode destacarse a posta en marcha da **Axenda de competitividade industrial de Galicia**, o **Plan Galego de Investigación, Innovación e Creceemento 2011-15**, a **Estratexia de especialización intelixente de Galicia** ou a **Estratexia de internacionalización 2020**.

Así mesmo, o turismo contribúe a afianzar o protagonismo exterior de Galicia. O **Plan integral de turismo de Galicia 2014-16** amosa o cumprimento e mesmo a superación dos obxectivos marcados, o que se reflicte no indicador **Intensidade turística**, que presenta un incremento do 13,1% no número de pernoctacións de viaxeiros foráneos entre 2013 e 2015.

Desenvolvemento das Directrices de ordenación do territorio

Cara a un territorio sustentable

Enmarcado nas liñas estratéxicas que propoñen as DOT para Galicia, faise un percorrido que abrangue, por unha banda, o grao de desenvolvemento dos instrumentos de planificación (IDI), e por outra, a avaliación do cumprimento das liñas estratéxicas da política territorial establecidas nas DOT. Para isto, analízanse as accións despregadas polo Goberno de Galicia en cada unha destas liñas, así como o valor dos indicadores de sustentabilidade territorial (IST), que facilitan a lectura, en termos de tendencia, de aspectos clave da sustentabilidade. Por último, o resultado da Enquisa de Percepción Territorial e Urbanística (EPTU) permite coñecer a valoración da cidadanía en relación aos niveis de calidade de vida relacionada coa ordenación territorial e a paisaxe.

Indicadores de desenvolvemento e implantación (IDI)

A planificación en cascada establecida nas DOT baséase na relación xerárquica entre os instrumentos de ordenación territorial e urbanística, que atopan distinto grao de concreción en función da natureza, escala e alcance territorial.

As DOT propoñen a elaboración de distintos instrumentos de ordenación do territorio co obxectivo de aplicar os criterios e obxectivos definidos e así propiciar a materialización destes no territorio e na sociedade. Neste senso, o grao de implementación destes instrumentos permite avaliar en que medida se está levando a cabo a concreción do modelo proposto.

No que se refire aos instrumentos de ordenación do territorio, a Xunta de Galicia aprobou un plan territorial integrado, o Plan de ordenación do litoral (POL), que abrangue máis de 215.000 ha e ao 57% da poboación. Un segundo plan territorial integrado, o da bacía hidrográfica do río Eume está a desenvolver o modelo territorial proposto polas DOT. Así mesmo, aprobáronse catro plans sectoriais de incidencia supramunicipal e outros catro atópanse en elaboración. Estes plans teñen diferentes ámbitos territoriais en función da súa natureza ou sector ao que responden. Os Plans sectoriais da rede viaria atenden a distintas provincias, o Plan de acuicultura litoral esténdese no ámbito litoral, mentres que o Plan sectorial de ordenación das áreas empresariais abrangue a totalidade da Comunidade Autónoma.

Nas Táboa 1 e 2 reflíctese o desenvolvemento dos instrumentos de planificación territorial e urbanística.

Táboa 1. Indicadores IDI do bloque Ordenación do territorio

Indicador	Nome	Estado	Superficie	Poboación*
Plans territoriais integrados	Plan de ordenación do Litoral (POL)	Aprobado	2.153,62 km ²	1.564.100
	PTI da bacía hidrográfica do río Eume	En trámite	470,06 km ²	56.440
Plans sectoriais	PS. de ordenación territorial do campus científico-tecnolóxico "Cidade do Mar"	Aprobado	109,06 km ²	-
	PS de implantación e desenvolvemento das infraestruturas da Xunta de Galicia xestionadas por RETEGAL	Aprobado	200.000 m ²	2.732.347
	Plan director de acuicultura do litoral	En trámite	-	-
	PS da rede viaria de Lugo e a súa área de influencia	En trámite	464 km ²	-
	PS da rede viaria de Ourense e a súa área de influencia	Aprobado	432.03 km ²	-
	PS de actividades extractivas na Comunidade Autónoma de Galicia	En trámite	-	-
	PS de aparcadoiros disuasorios	En trámite	-	-
	PS de ordenación de áreas empresariais na Comunidade Autónoma de Galicia	Aprobado	5.218,46 ha.	-
	Plan forestal de Galicia	En trámite	-	-
Programa coordinado de actuación				

* Decembro 2015. Concellos completos

O carácter estratéxico do modelo concibido polas DOT prevé gañar concreción coa planificación en fervenza. Así no terceiro nivel, os Plans Xerais de Ordenación Municipal desenvolverán os principios, criterios e normas xerais dos PTI ou as determinacións das DOT, no seu defecto.

No período 2011-2016 aprobáronse 33 Planes Xerais de Ordenación Municipal e outros 182 atópase en elaboración (Ilustración 1).

Neste último ano aprobáronse 11 novos PXOM, o maior índice dende 2011 e que supón un incremento superior ao 114% respecto á taxa anual (5,1 PXOM/Ano) rexistrada no período 2013-2015. Por outra banda, ata 182 concellos están tramitando o seu plan xeral, un 58% da totalidade dos municipios, que en termos de poboación supón un 47,6% e un 59,2% da superficie galega.

Táboa 2. Indicadores IDI do Bloque Planificación urbanística

Código	Indicador	Medidas
PA1	Número de PXOM adaptados ás DOT aprobados ou en elaboración	Núm. PXOM aprobado
		Núm. PXOM en tramitación
PA2	Porcentaxe de PXOM adaptados ás DOT aprobados ou en elaboración	% aprobados
		% en tramitación
PA3	Porcentaxe de superficie con PXOM adaptado ás DOT aprobado ou en elaboración	% superficie con PXOM aprobado
		% superficie con PXOM en tramitación
PB1	Desenvolvemento urbanístico	Núm. concellos

No ámbito do Plan de Ordenación do Litoral, a porcentaxe de superficie con plan adaptado ou en elaboración é do 73,89% o que supón o 68,22% da poboación residente neste ámbito.

En resumo, son 215 os PXOM adaptados ou en proceso de adaptación aos criterios que marcan as DOT; isto supón o 68,47% dos concellos, o 63,11% da poboación galega e abrangue máis de dúas terceiras partes da superficie de Galicia.

Os seguintes gráficos e mapas reflicten o estado e a evolución do planeamento xeral en Galicia desagregado por provincias, municipios e sistema de asentamentos (Ilustración 2 a 5)

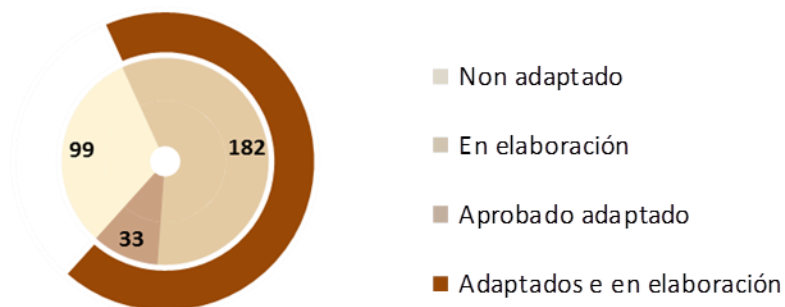

Ilustración 1. Estado de adaptación ás DOT dos PXOM. Setembro de 2016

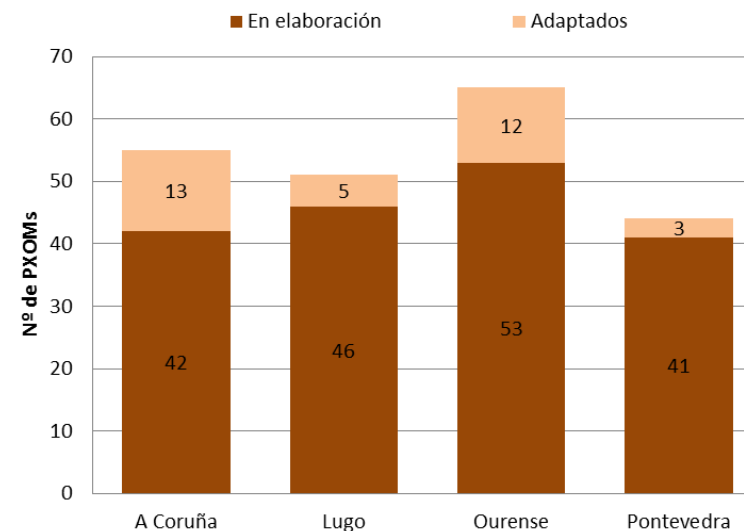

Ilustración 3. Valores provinciais do número de PXOM adaptados ás DOT ou en elaboración. Setembro 2016

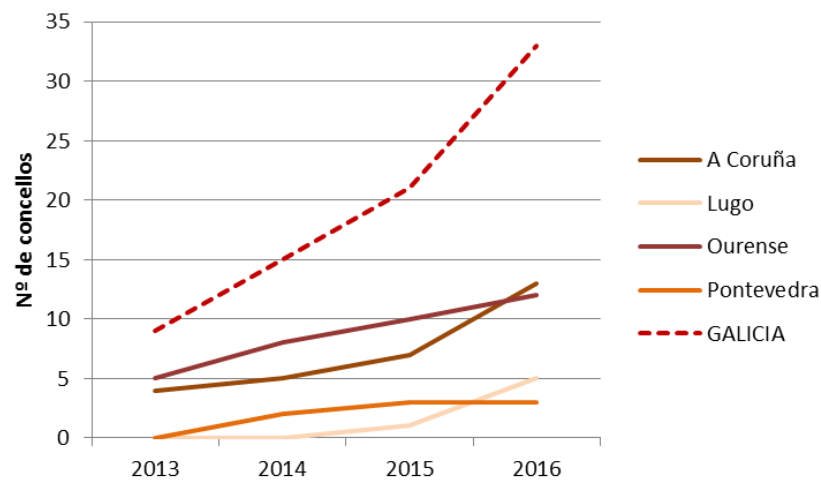

Ilustración 2. Evolución provincial de PXOM adaptados ás DOT

AU:Área Urbana **RU:**Rexión Urbana **SUI_C:** Sistema Urbano Intermedio Cabeceira **SUI_Sc:**Sistema Urbano Intermedio Subcabeceira **NET:** Nodos para o Equilibrio do Territorio **R:**Espazo Rural

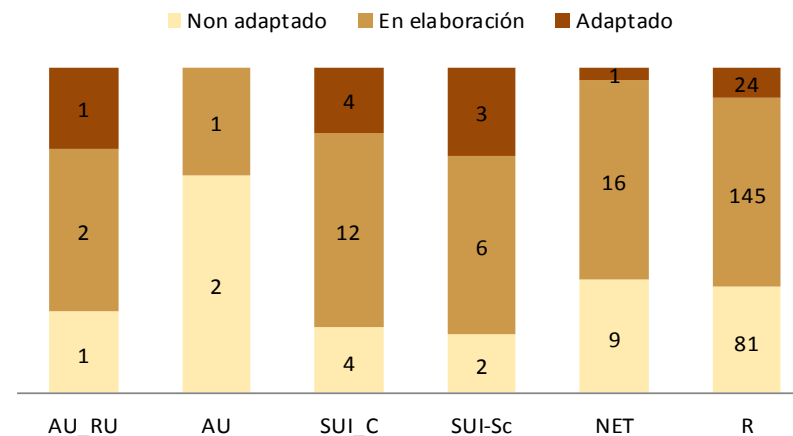

Ilustración 4. Estado do planeamento segundo o sistema de asentamentos

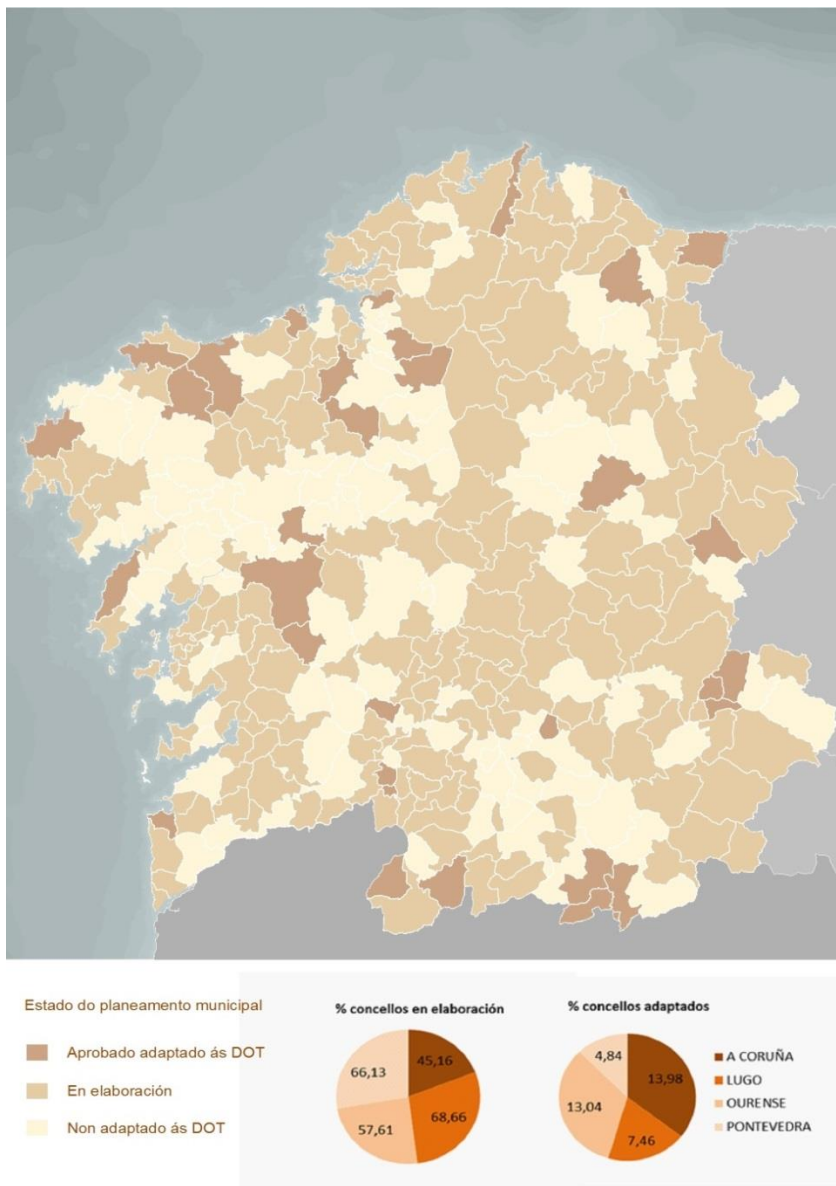

Ilustración 5. Estado do planeamento municipal en setembro de 2016

Os instrumentos de planeamento de desenvolvemento no ámbito do urbanismo e os proxectos sectoriais no da ordenación do territorio constitúen o último nivel de concreción do modelo das DOT. As operacións de transformación urbanística defínense nestes instrumentos a partir das determinacións de carácter xeral dos instrumentos de planificación de rango superior. O indicador só contabiliza os proxectos sectoriais que supoñen a transformación urbanística do solo.

Dende a aprobación das DOT ata o mes de setembro de 2016 aprobáronse 49 figuras de planeamento territorial ou urbanístico, que supoñen a modificación da natureza urbanística dos terreos aos que afectan. Destas 49, 18 responden á plans parciais, 11 son plans de sectorización e 20 son proxectos sectoriais (Ilustración 6).

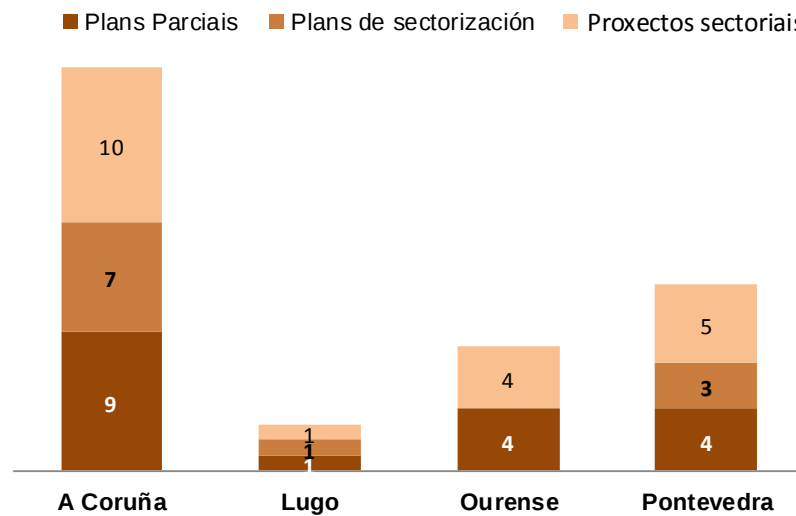

Ilustración 6. Planeamento de desenvolvemento 2011-2016

Criterios que constitúen as liñas estratéxicas da política territorial de Galicia:

Liña estratéxica A: Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e prever a urbanización difusa

As Directrices de ordenación do territorio establecen a necesidade da existencia dunha rede urbana dinámica, na que basear os procesos de modernización e transformación do conxunto do territorio e a través da cal se deben dar os procesos de integración en estruturas territoriais máis amplas, unha rede de cidades sustentables baseadas na compacidade, complexidade, eficiencia e estabilidade

As características das cidades e a organización do sistema urbano son factores que determinarán o papel de Galicia no contexto global. De como sexan as cidades e de como actúen conxuntamente dependerán moitos dos elementos que contribúen ao benestar cotián dos cidadáns.

Para iso, é esencial adoptar modelos de planificación que promovan a compacidade dos tecidos urbanos, desbotando formas dispersas de poboamento, e que favorezan unha adecuada coherencia entre infraestruturas, servizos, actividade e residencia. A compacidade incrementa a eficiencia dos fluxos metabólicos dos asentamentos e reduce o seu impacto e pegada ecolóxica. A dispersión xera altos índices de ineficiencia no emprego dos recursos públicos para dotar de servizos e equipamentos básicos á poboación en condicións de igualdade.

A identificación de áreas que deben permanecer como espazos libres, a procura dunha relación coherente entre densidade e opcións de transporte e a potenciación dos núcleos existentes como base na que apoiar os novos crecementos son orientacións fundamentais para lograr este obxectivo esencial.

Estes modelos defínense nos instrumentos de planificación territorial e urbanística, xa que son estas figuras as que sinalan os novos ámbitos de actividade económica e de residencia, así como as características para a súa implantación.

A **Lei do solo de Galicia** e o seu **regulamento**, aprobados este ano 2016, constitúen o novo marco urbanístico que facilitará a tarefa de adaptar o

planeamento municipal á normativa urbanística e territorial, en particular aos 99 concellos que aínda non contan con planeamento adaptado ou a aqueles que precisen revisalo. Os novos plans urbanísticos terán entre os seus criterios o da eficiencia territorial na regulación de usos do solo e o da racionalidade no consumo de solo dos novos ámbitos de desenvolvemento urbanístico.

No eido da planificación territorial, o **Plan de ordenación do litoral** (POL), fai fincapé nestes dous aspectos. Dende a súa aprobación, nove concellos adaptaron o seu plan urbanístico aos criterios de ocupación de solo e integración paisaxística deste instrumento de ordenación territorial. Un destes criterios é crecer dende o existente, respectando as singularidades e protexendo os elementos máis fráxiles e de maior valor ambiental e paisaxístico. En relación a estes valores identificados no POL, desde o 2011, informáronse máis de 1.600 expedientes en materia de paisaxe en virtude do previsto no POL.

En relación á compacidade, a contigüidade entre ámbitos urbanos e urbanizables evita incrementar a dispersión característica de Galicia. O indicador **Grao de conurbación-fragmentación urbana** mide o grao de contigüidade existente entre os crecementos urbanísticos e o tecido consolidado. Calcúlase a porcentaxe do perímetro de solo urbanizable que coincide co dos solos urbanos e de núcleo rural. O coñecemento do grao de conurbación ou fragmentación das reservas de solo para desenvolvemento urbanístico, permite caracterizar o territorio segundo a maior ou menor contigüidade dos novos desenvolvementos aos solos urbanos ou de núcleo rural xa existentes. Asemade, a análise deste indicador podería servir para establecer prioridades entre os diferentes crecementos previstos, promovendo o desenvolvemento preferente dos crecementos cun maior grao de contigüidade..

A diversidade de valores obtidos para este indicador (Ilustración 7) revela fortes contrastes entre concellos que planifican os crecementos en contigüidade coa trama urbana existente e, polo tanto, dun xeito máis eficiente, e outros nos que o solo urbanizable se sitúa de forma máis desconectada do solo urbano. Mentres que o indicador **Grao de conurbación** acada un valor medio para Galicia do 40%, o valor correspondente á metade dos concellos non supera o 33%. Este dato indica que o perímetro dos novos desenvolvementos en contacto cos ámbitos urbanos non acada un terzo da súa lonxitude e, así mesmo, que os concellos con maior superficie de solo urbanizable presentan un maior grao de conurbación. A avaliación deste indicador terá en conta os datos de indicadores como Crecemento previsto e Usos do solo.

Cabe sinalar tamén, o diferente comportamento deste indicador cando se refire ao ámbito litoral; neste caso o valor medio é superior ao de Galicia, o que indica unha maior contigüidade dos ámbitos de solo urbanizable na franxa costeira que nos concellos do interior e, polo tanto, unha tendencia a unha maior compacidade dos asentamentos.

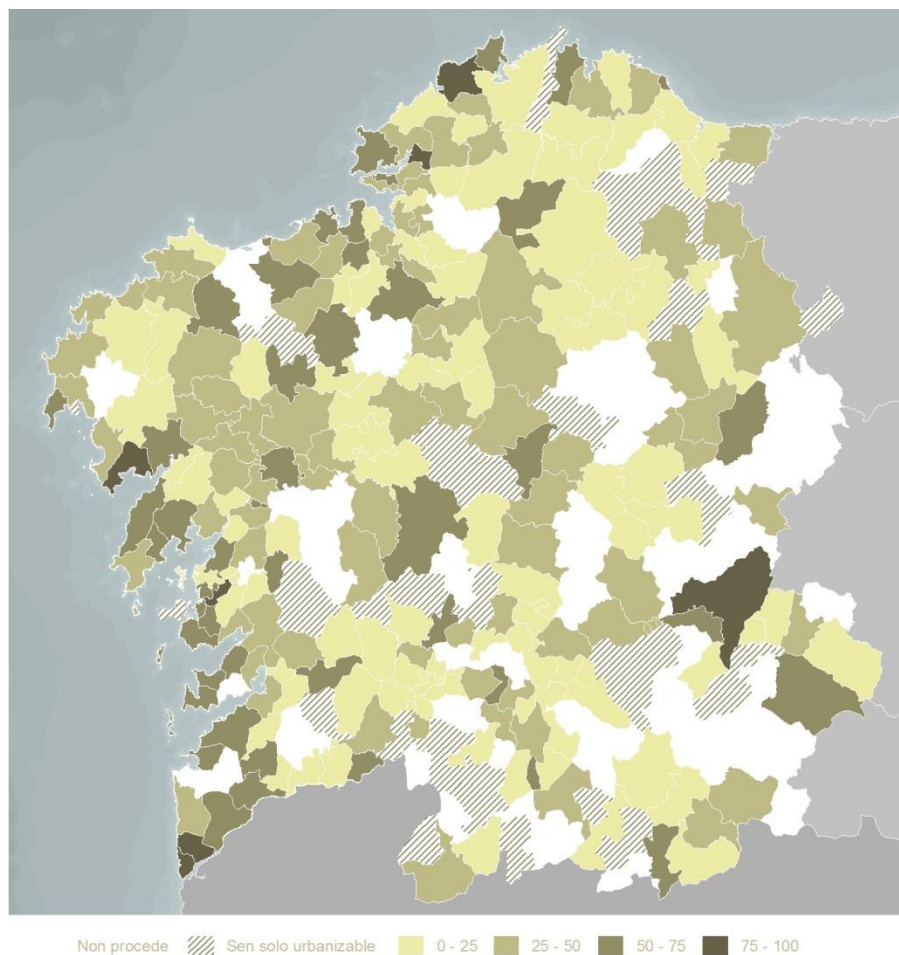

Ilustración 7. Grao de conurbación-fragmentación urbana, febreiro 2016

Por outra banda, os datos demográficos obrigan a ser rigorosos coas expectativas dos crecementos urbanísticos que no estean ligados a un turismo ou a unha segunda residencia sustentables. O indicador **Variación da poboación** avisa sobre o futuro demográfico da Comunidade Autónoma; na última década, Galicia perdeu case 30.000 habitantes, o que supón unha variación do -1,1%, valores negativos que se repiten no último lustro e tamén no último ano, con variacións do -2,3% e do -0,6% respectivamente.

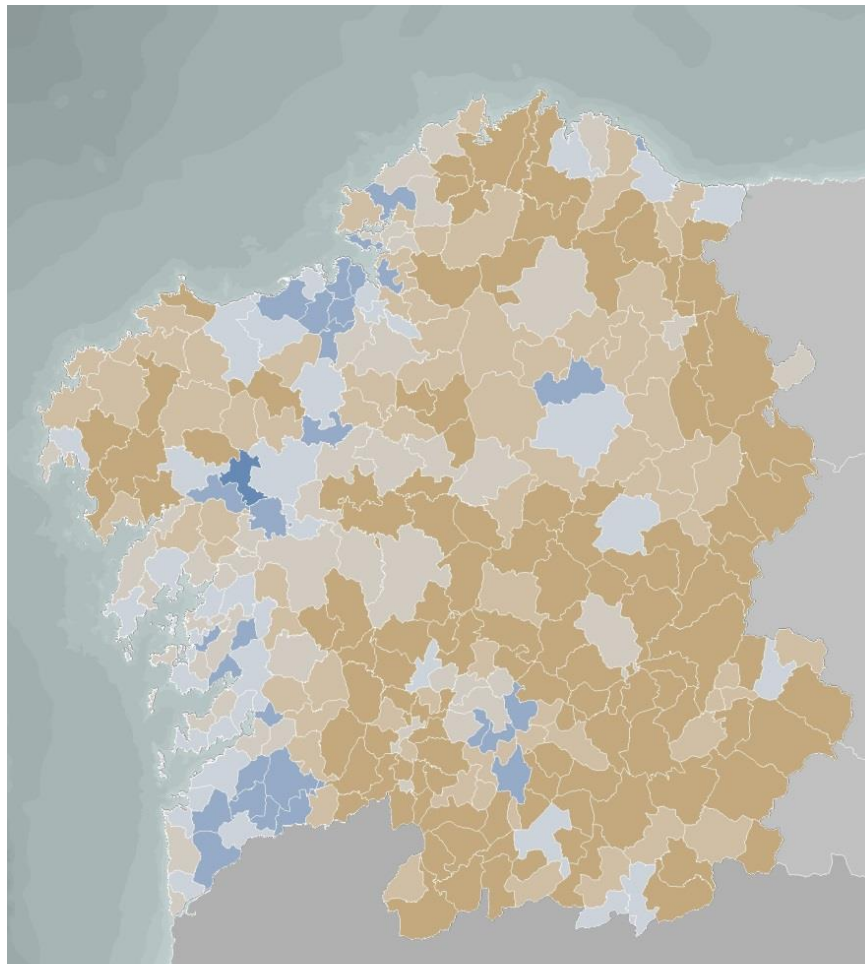
Cómpre sinalar que no ámbito litoral a tendencia galega estase a reproducir máis lentamente. A variación decenal é positiva; aumentou un 1,1% (17.000 habitantes) aínda que é inferior ao 3,1% da década 2003-2013. No entanto, nos períodos quinquenal e anual, os resultados do indicador son negativos, o que significa que a evolución demográfica tamén está entrando en declive neste territorio (Ilustración 8).

O consumo racional do solo é un dos obxectivos recollidos nas DOT e no POL, polo que resulta necesario establecer criterios que permitan perfilar un crecemento axustado ao modelo territorial definido por estes instrumentos e coherente co proceso demográfico da Comunidade autónoma. O proceso asociado ao cambio de uso máis transcendente é o incremento da superficie artificial, particularmente polo seu carácter irreversible. As dinámicas de usos do solo indican que, entre 2005-2011, o solo transformado para usos urbanos ou de infraestruturas se incrementou un 1,73% e supón un 6,5% da superficie total de Galicia.

Tras a denominada 'burbulla inmobiliaria', amparada nunha puxante situación financeira e económica, no contexto actual a planificación urbanística ten que facer da contención na ocupación do solo un dos seus principios reitores.

Unha aproximación ao estudo desta contención no consumo de solo dos plans faise a partir da evolución de determinados indicadores incluídos no PSST. Analizar o **Crecemento previsto** conxuntamente cos datos do **Índice de saturación**, así como co indicador **Usos do solo** permite extraer conclusións en relación a como o proceso urbanizador se está a axustar ao modelo territorial.

O **Índice de saturación** cun valor medio para Galicia do 8,5% revela que máis do 90% da superficie queda ao marxe da transformación urbana. Así mesmo, estudar a relación entre a superficie transformada e a superficie ocupada pola edificación indicará o grao de dispersión do construído ou, dito de outra forma, se a construción se produce sobre os ámbitos de desenvolvemento planificados.

Variación relativa en tanto por cen en 10 anos (2005-2015)

■ -40 - -15 ■ -14 - -7 ■ -6 - 0 ■ 1 - 7 ■ 8 - 35 ■ 36 - 37

Ilustración 8. Variación relativa da poboación no decenio 2005-2015

No período 2003-2014, a **Superficie ocupada pola edificación**, que representa unha porcentaxe inferior ao 1% da superficie de Galicia, incrementouse un 13%, debuxando unha liña que se modera no período 2011-2014, período no cal o incremento é do 2,3% fronte ao 10,2% entre 2003 e 2011. Esta ocupación concéntrase maioritariamente nos concellos do Arco Atlántico situados no eixo entre as dúas Rexións Urbanas (Ilustración 9).

O indicador **Crecemento previsto** mide a intensidade do proceso urbanizador ao relacionar a superficie dos solos urbanizables previstos polo plan xeral coa dos solos urbanos e de núcleo rural existentes. O indicador revela unha media do 39% para toda Galicia, é dicir, os plans urbanísticos prevén como media unha superficie para novos desenvolvementos igual ao 39% do solo urbano xa existente, así como unha importante dispersión e amplitude de valores, que oscilan entre o 874% e o 0%. Esta dispersión fai preciso obter outras medidas como a da mediana, que acada o 12,1% (moi por debaixo do 39,4% para o conxunto de Galicia) ou as dos percentís 25 e 75, co 3,7% e o 30% respectivamente. É dicir, na metade dos concellos de Galicia prevese un crecemento urbano ao menos igual ao 12% do seu crecemento histórico. Porcentaxes de crecemento superiores ao 100% rexístranse en 20 concellos mentres que en 41 non se prevé ningún. Este escenario revela que determinados casos, con valores extremos que presentan crecementos pouco axustados ás necesidades reais e dificilmente materializables, polo comportamento demográfico analizado, están a distorsionar o valor medio para Galicia.

A evolución dos indicadores **Crecemento previsto** e **Dispersión urbana** medirán se os novos crecementos tenden á rehabilitación, a rexeneración e a redensificación dos espazos urbanos existentes ou se, pola contra, colonizan novos ámbitos non urbanizados. Asemade, a análise conxunta destes indicadores co de **Conectividade da paisaxe**, sinalará en que medida esta transformación afecta ao funcionamento dos ecosistemas naturais, responsables dos beneficios ecosistémicos dos espazos de maior valor natural; en definitiva a Infraestrutura verde, espazo que a Xunta de Galicia propónse definir nesta lexislatura.

O indicador de **Vivendas familiares** permite relacionar o anterior indicador **Crecemento previsto** coa evolución de inmobles de carácter residencial nos últimos anos.

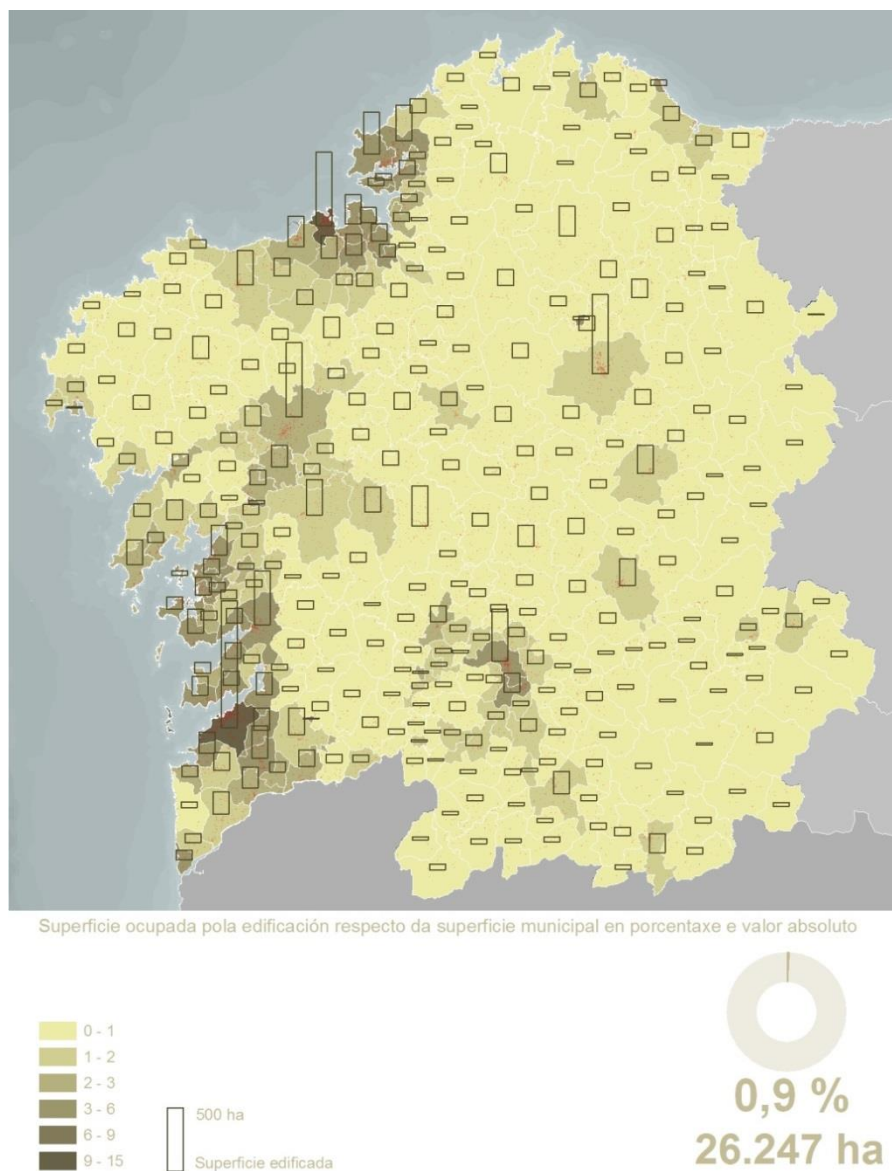

Ilustración 9. Superficie ocupada pola edificación, ano 2014.

O número de bens inmobles de uso residencial seguiu unha liña ascendente desde 2008 ata 2015, ano en que se contabilizaron 1.585.353 bens (Ilustración 10). Esta tendencia á alza (9,0%) amosa bastante correlación co que veu acontecendo co parque de vivendas baleiras, cuxo incremento se cifrou nun 30% para a década 2001-2011 (últimos datos dispoñibles), e tamén pode estar influenciada pola actualización dos datos catastrais nalgúns concellos despois da burbulla inmobiliaria. O que resulta evidente é que o aumento, tanto do número de bens inmobles como das vivendas baleiras, non se pode xustificar polas necesidades ocupacionais da poboación, xa que Galicia perdeu case 52.000 habitantes (-1.9%) entre 2008 e 2015. Responde, máis ben, á interacción de diversos factores económicos, sociolóxicos e mesmo demográficos (abandono da vivenda habitual por mortalidade), que son alleos ás anteditas necesidades.

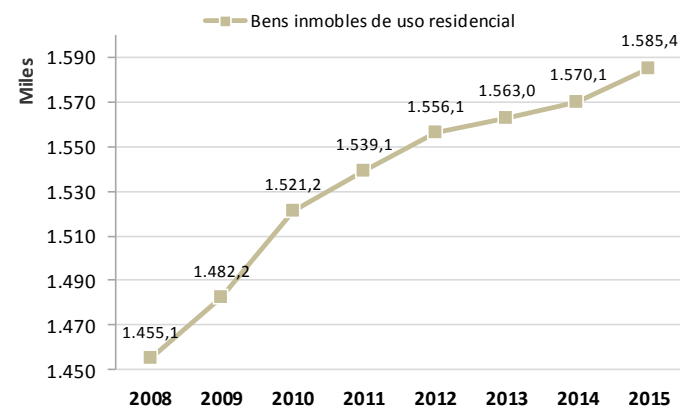

Ilustración 10. Bens inmobles de uso residencial (2008-2015)

Outro dos indicadores con evolución positiva é o denominado **Conservación e rehabilitación de bens patrimoniais**, que presenta unha tendencia crecente continuada, o que está vinculado a unha maior conciencia na re-xeneración dos elementos construídos de valor, factor de influencia no desenvolvemento harmónico das cidades e na súa compacidade (Ilustración 11 e 12).

De xeito complementario aos instrumentos de planificación territorial, outras iniciativas postas en marcha pola Xunta de Galicia, axudan a racionalizar e minimizar o consumo de solo. Para iso, coñecer a demanda real de solo empresarial ou de vivenda protexida mediante o **Rexistro de demandantes de solo empresarial** e o **Rexistro de demandantes de vivenda protexida** creados polo IGVS para estes efectos axuda a planificar o desenvolvemento de solo unicamente nestes ámbitos.

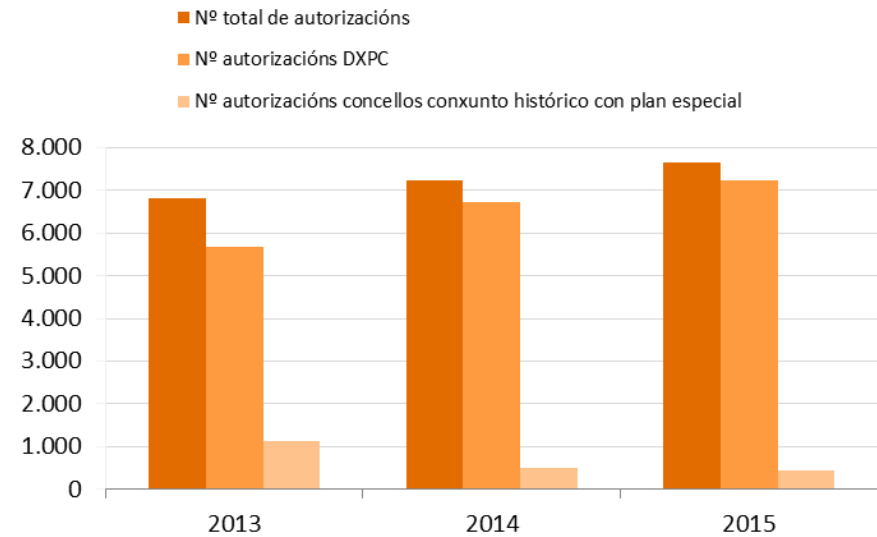

Ilustración 11. Evolución das autorizacións 2013-2015

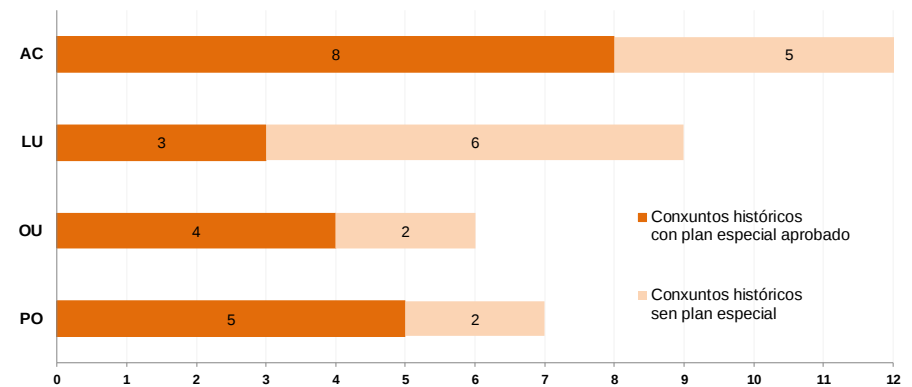

Ilustración 12. Conxuntos históricos con/sen plan especial aprobado (ano 2015)

Liña estratéxica B: Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio

A natureza holística da paisaxe fai que sexa este enfoque o máis completo para acadar o obxectivo do fortalecemento dos núcleos tradicionais, do litoral e do territorio en xeral. De carácter transversal, a paisaxe establece un marco de referencia para todas as lexislacións sectoriais, plans e programas que poidan influír na paisaxe.

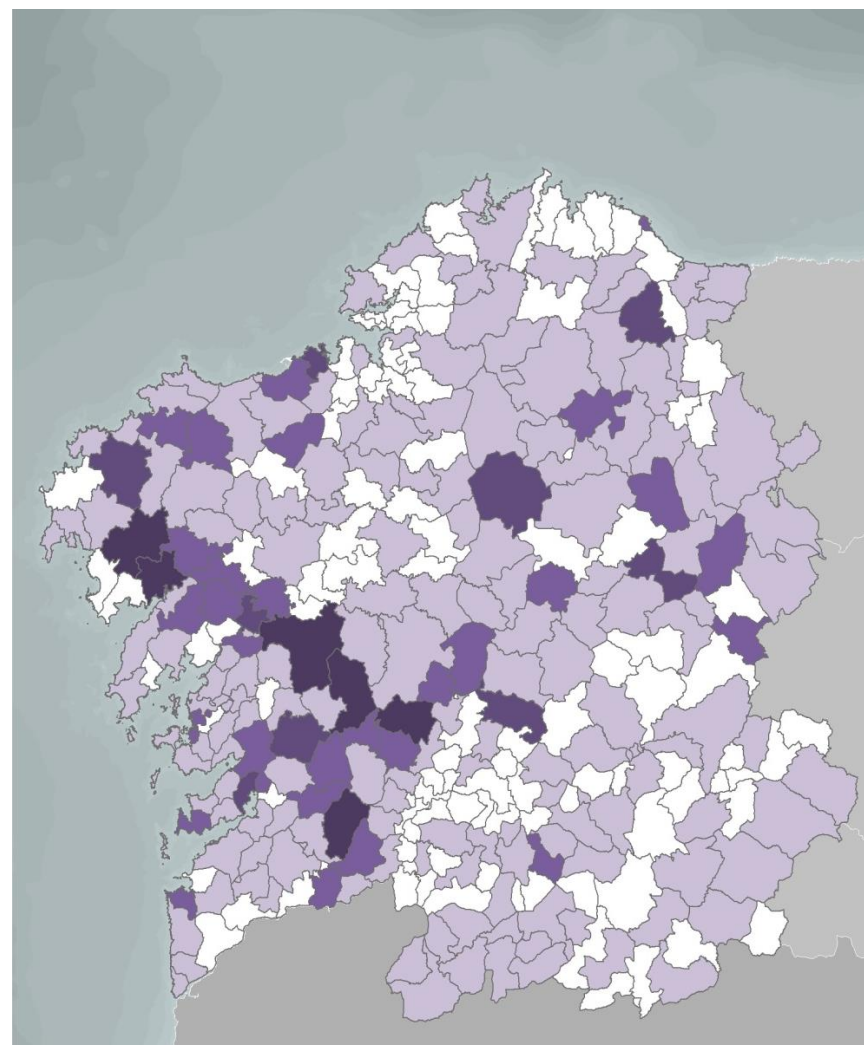
O **Catálogo das paisaxes de Galicia** foi aprobado polo Consello da Xunta o 28 de xullo deste ano, no seo da *Estratexia da paisaxe galega*. Este documento aborda a descrición e clasificación das paisaxes galegas, co fin último de coñecer, comprender e difundir os seus valores paisaxísticos, e así contribuír, tal e como recoñecen as DOT, a que a paisaxe proporcione un marco idóneo para abordar a comprensión e a análise do territorio.

Un dos indicadores de paisaxe avalía o grao de desenvolvemento e **aplicación da Lei da paisaxe de Galicia**, mediante a cuantificación de tres aspectos: a superficie de Galicia que conta con Catálogo de paisaxe, a superficie de Galicia con unidades de paisaxe delimitadas e o número de Estudos de Impacto e Integración Paisaxística elaborados en virtude do disposto nesta Lei.

Nas dúas primeiras medidas acádase este ano 2016 un valor do 100%, constatándose o cumprimento total do disposto na lei, xa que a aprobación do Catálogo das paisaxes de Galicia implicou a delimitación das unidades de paisaxe da totalidade do territorio galego, a excepción das que xa delimitara o POL, e este instrumento abarca todo o territorio galego.

A terceira das medidas analiza a evolución cuantitativa e territorial dos Estudos de impacto e integración paisaxística que se levan a cabo en virtude de diferentes normas que perseguen unha axeitada integración paisaxística das accións humanas con incidencia territorial. No ano 2015 informáronse 67 Estudos de impacto e integración paisaxística, cunha incidencia en 72 concellos (Ilustración 13).

Unha vez aprobado o Catálogo das paisaxes de Galicia, iniciouse a elaboración das Directrices de paisaxe de Galicia, documento que se atopa na fase inicial da avaliación ambiental estratéxica e no seno do cal, definíronse indicadores capaces de avaliar a evolución da calidade paisaxística. Estes indicadores apóianse en métricas espaciais que atenden á diversos aspectos da estrutura e composición das paisaxes.

Número de EIIP realizados en cada concello no período 2009 -2015

206 Concellos

0 1-3 4-5 6-7 8-11

Ilustración 13. EIIP en aplicación da Lei 7/2008, do 7 xullo de protección da paisaxe de Galicia

No indicador **Diversidade da paisaxe** estas métricas atenden unicamente á distribución, tamaño e variabilidade das coberturas agrícola e forestal, o que permite cuantificar a evolución da paisaxe e consecuentemente avaliar o obxectivo de calidade paisaxística expresado como a necesidade de fomentar paisaxes agrícolas e forestais diversas.

A paisaxe agrícola, en xeral, presenta unha baixa diversidade, onde os cultivos e prados supoñen a cobertura dominante en case a cuarta parte da superficie cun paisaxe agrícola. É nas grandes áreas paisaxísticas do sur, nas que a diversidade acada os valores máis altos, ben pola baixa intensificación da agricultura, ben pola marxinalización da agricultura nas áreas urbanas no caso de Rías Baixas e Costa Sur-Baixo Miño, ben pola orografía adversa en Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil ou polo abandono da agricultura en Serras Orientais.

Pola contra, as grandes áreas situadas ao norte son as que presentan a menor diversidade agrícola, debido a unha maior intensificación da agricultura nalgúns casos, como ocorre en Galicia Central e Chairas e Fosas Luguesas (Ilustración 14).

No entanto, as paisaxes forestais presentan unha alta diversidade. As distintas coberturas forestais presentan porcentaxes de ocupación similares, aínda que as especies caducifolias, cun 12%, son as máis abundantes. Por tipo de cultivo, as especies de cultivo intensivo, como o eucalipto ou as repoboacións de coníferas, teñen unha presenza superior ás masas naturais. Así mesmo, a variabilidade do tamaño das manchas é bastante grande; os tamaños maiores son os das manchas de eucalipto, especie que tamén rexistra a maior variabilidade no tamaño da mancha. O índice de diversidade de Shannon, para as coberturas forestais, é bastante similar en todas as grandes áreas.

A evolución de parámetros como o tamaño, a distribución ou a porcentaxe das distintas coberturas agrícolas e forestais, permite avaliar indirectamente o grao de consecución dalgúns obxectivos de calidade paisaxística. Neste senso, o obxectivo de fomentar paisaxes agroforestais ben xestionadas pode relacionarse co índice de Shannon para coberturas agrícolas e forestais, xa que este índice ofrece información sobre a integración entre usos e, por tanto, dá unha visión do grao de mestura e xestión da paisaxe.

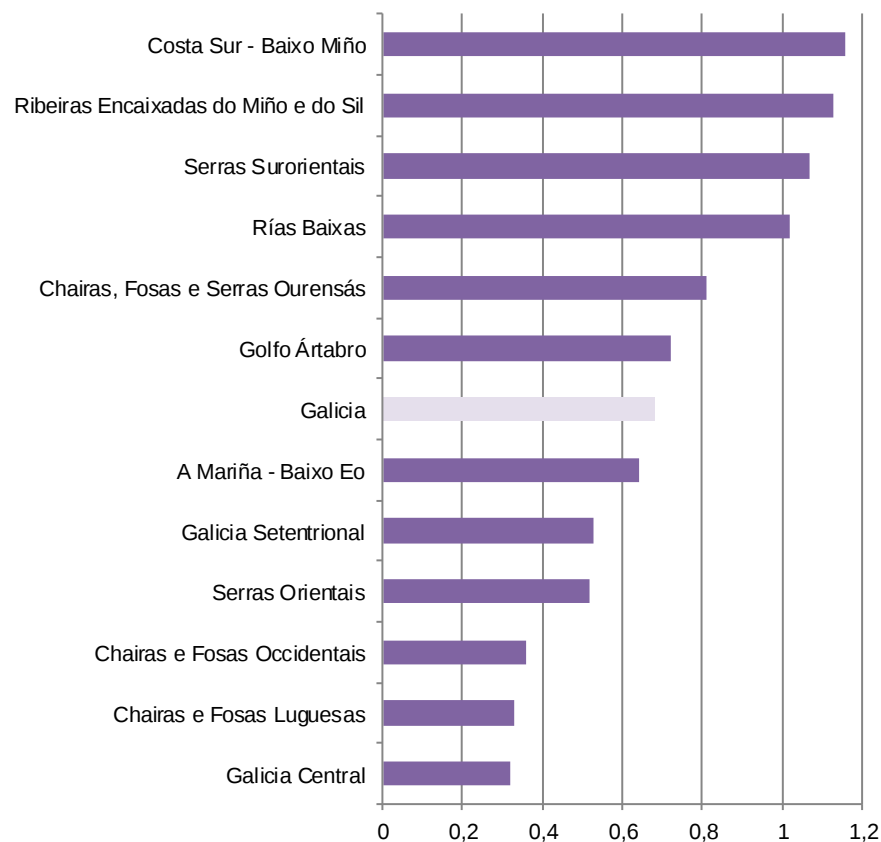

Ilustración 14. Índice de Shannon das coberturas agrícolas (2011)

O resultado do indicador **Índice de xestión das paisaxes agroforestais** amosa un índice bastante elevado en Galicia. Este dato é especialmente relevante dende o punto de vista comparativo e servirá de base para analizar a súa evolución.

Por grandes áreas paisaxísticas, a diversidade agroforestal é menor nas áreas do centro norte e centro sur de Galicia. Estas zonas coinciden coas que teñen menor diversidade de coberturas tanto agrícolas como forestais. No caso de Galicia Central, a baixa diversidade agroforestal débese a que a diversidade agrícola é moi baixa e a diversidade forestal é media (Ilustración 15).

O indicador **Paisaxes abandonadas** permite analizar a degradación do patrimonio etnográfico. A cuantificación do número de asentamentos abandonados ofrece información sobre zonas que concentran problemas asociados ao abandono de núcleos de poboación. Neste sentido, estas zonas poden ser máis susceptibles de sufrir deterioro das edificacións e degradación da paisaxe circundante por falta de poboación que a xestione.

A maior parte dos asentamentos abandonados en Galicia localízanse nas grandes áreas do centro de Galicia e na costa norte. Resulta especialmente curioso que na área Serras Orientais, Rías Baixas, Costa Sur-Baixo Miño e Golfo Ártabro, o número de asentamentos abandonados sexa similar. Isto debe interpretarse con precaución debido á posible asignación da poboación de asentamentos periféricos ás entidades principais cando se fusionan por mor da expansión urbana, como pode ocorrer na área rías Baixas ou Golfo Ártabro, mentres que na área Serras Orientais debe atribuírse á diminución da poboación ou ao abandono do rural. A evolución deste indicador será complementario a outros que midan o retorno de poboación ao medio rural ou a diminución dos movementos do rural ao medio urbano (Ilustración 16).

O indicador **Dispersión urbana** permite analizar a dispersión das coberturas urbanas e pódese relacionar con obxectivo de fomentar a integración dos asentamentos na paisaxe.

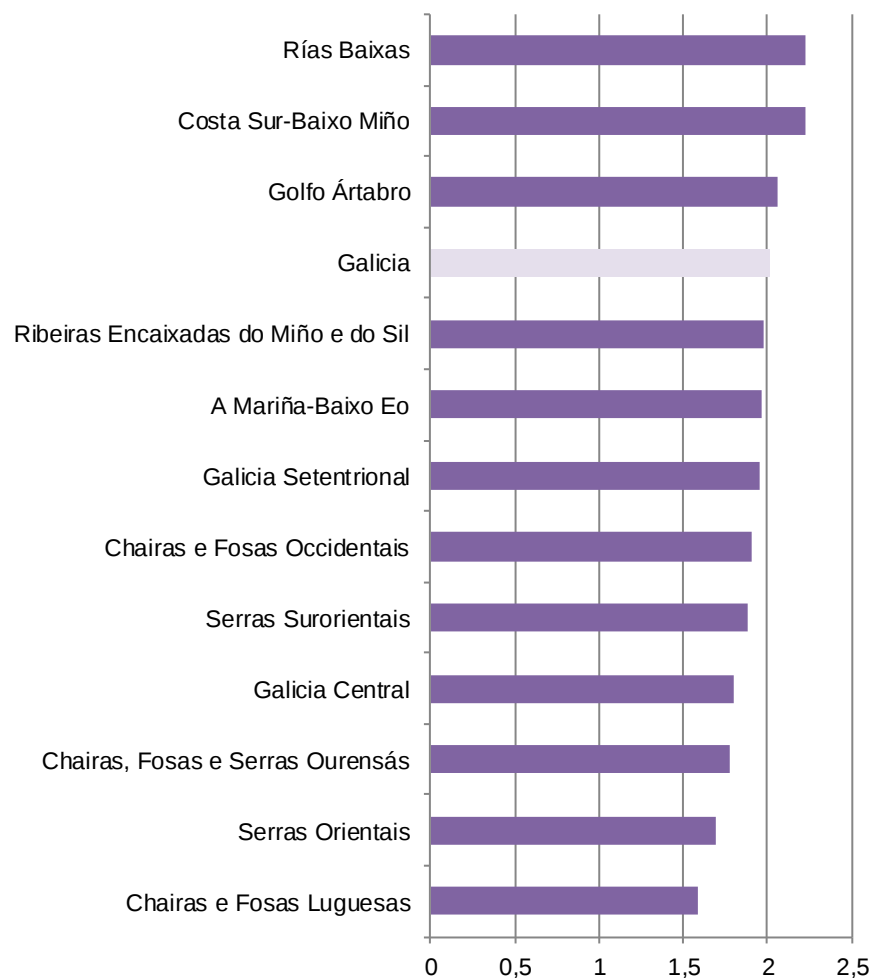

Ilustración 15. Índice de Shannon agroforestal (2011)

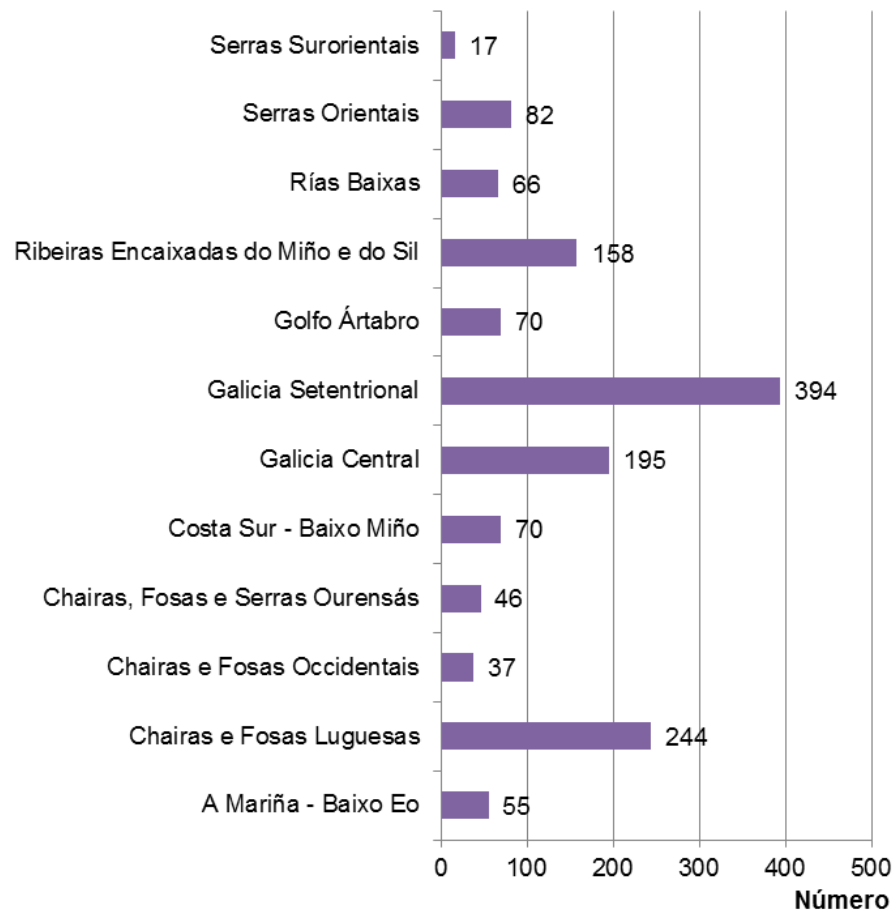

Ilustración 16. Numero de asentamentos abandonados (2011).

A métrica escollida é o *índice de proximidade* que ten en conta a distancia entre coberturas distintas e o seu tamaño, o que ofrece unha aproximación á fragmentación destas. Así, se as manchas urbanas están moi afastadas, diminúe a conectividade entre elas e pode ter, se o tamaño é insuficiente, repercusións na mobilidade, incrementando o uso do automóbil). Esta métrica precisa completarse coa media das áreas urbanas.

A media do índice de proximidade é moi alta para as grandes áreas Rías Baixas e Golfo Ártabro mentres que Serras Orientais e Serras Surorientais son as que presentan o valor máis baixo.

A media da área do núcleo das manchas segue un patrón similar ao da media do índice de proximidade. Non obstante, obsérvase que, en Rías Baixas, as manchas son máis pequenas e menos compactas que en Golfo Ártabro. De feito, o coeficiente de varianza da área do núcleo das manchas urbanas é maior en Rías Baixas, indicando que o tamaño das mesmas é máis irregular.

Este patrón coincide coas zonas de maior e menor superficie urbanizada. A maior urbanización, existen máis manchas e están máis próximas entre elas, como se observa nos resultados do índice de proximidade.

A estratexia de valorización do territorio, incardinada nunha aposta por un futuro sustentable, implica mudar substancialmente o uso que ate o de agora se fixo do solo, deixando as veigas e zonas agrícolas fértiles para a agricultura, minimizando a artificialización do territorio, especialmente nos ámbitos con maiores valores naturais (litoral, humidais, bosques...) ou produtivos, promovendo unha expansión urbana compacta e xestionando as zonas rurais para aproveitar toda a súa potencialidade dun xeito sostible. En definitiva, utilizando o solo como un recurso natural non renovable sometido, moitas veces, a unha xestión irreversible.

Un territorio intelixente é aquel que acada a sustentabilidade equilibrando o desenvolvemento económico, a cohesión social e a calidade ambiental. Para isto é imprescindible a protección e posta en valor de ecosistemas craves tales como as zonas agrarias fértiles, os bosques maduros, os ecosistemas costeiros ou os humidais.

A variación cuantitativa e cualitativa da ocupación do territorio reflicte o modelo de ocupación do territorio, o cal pode confrontarse coa vocacionalidade e aptitude do solo ou a súa capacidade de acollida para os distintos usos co fin de avaliar a eficiencia no uso do solo. Neste senso, o indicador **Usos do solo** permite avaliar as transformacións do territorio a partir dos cambios de uso ou cobertura do solo. Analizado o período 2005-2011, as variacións máis significativas revelan un incremento da matogueira (2%), de superficie artificial (1,73%) e unha perda de masas arbóreas (1,6%), en concreto das superficies de eucalipto e outras perennifolias, cunha diminución do 4%. Cabe destacar o aumento do viñado (2%) aínda que é unha cobertura de peso relativamente pequeno.

O mapa da Ilustración 17 amosa a variación das masas arboradas entre 2005 e 2011. A evolución entre 2005 e 2011 indica a perda de arboredo, en concreto, das superficies de eucalipto e outras perennifolias cunha diminución do 4%, as coníferas nun 3,04%, mentres que as frondosas caducifolias crecen un 0,7%.

Por concellos, destaca a diminución do arboredo e o incremento da matogueira nos concellos do eixo atlántico, mentres que nos concellos do interior de Galicia, especialmente nos concellos da provincia de Lugo, é a cobertura cultivos a que diminúe, experimentando un incremento a cobertura matogueira. O conxunto destes datos revela unha expansión notable en termos relativos, da superficie artificializada e, pola contra, un uso menos intensivo do solo rural.

Outros dos aspectos prioritarios nos procesos de transformación dos usos do solo é o de propiciar a conectividade ecolóxica, evitando a formación de barreiras, para o cal é esencial respectar as estruturas que a facilitan. En Galicia, a aptitude para a conectividade é baixa nas zonas máis poboadas, isto é, no Golfo Ártabro e Rías Baixas, mentres que é elevada nas grandes áreas Serras surorientais, Serras orientais ou Chairas, Fosas e Serras Ourensás (Ilustración 18).

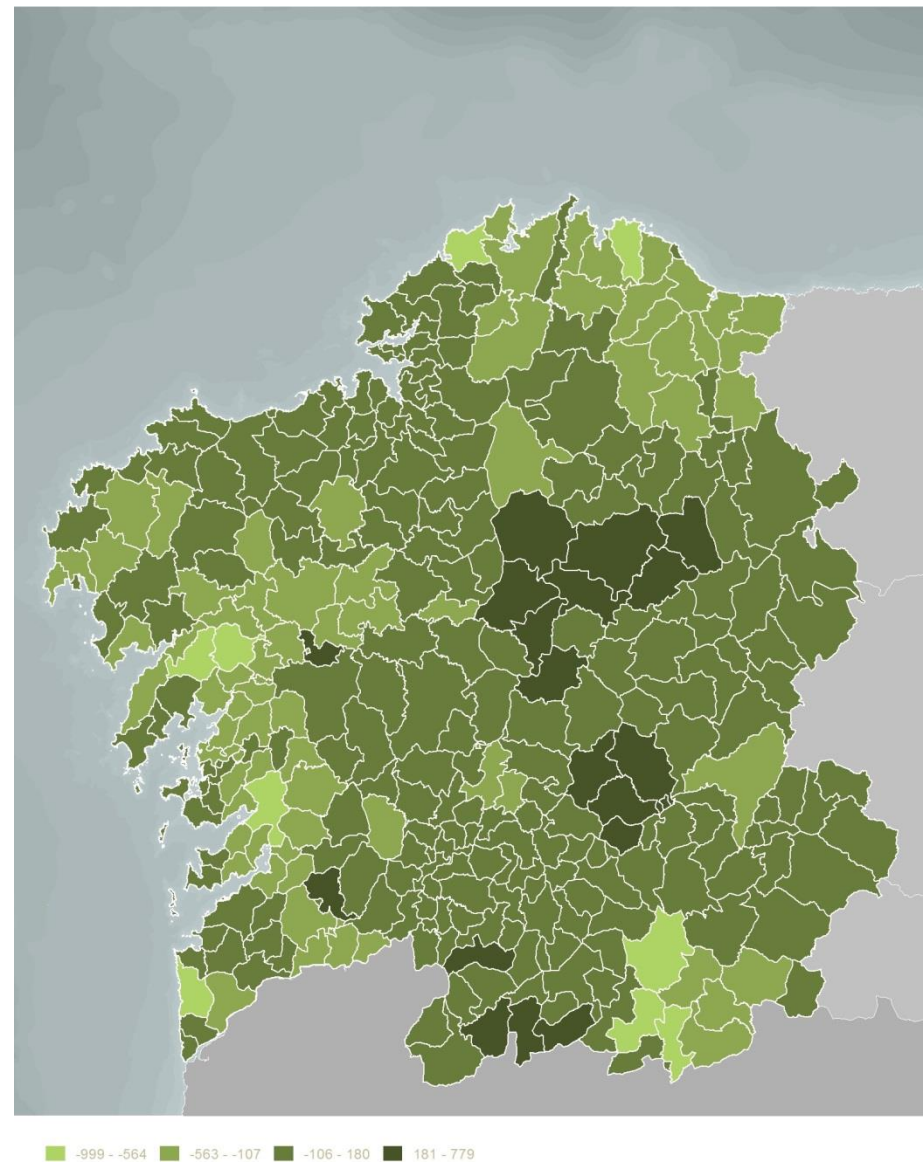

Ilustración 17. Variación das masas arboradas entre 2005 e 2011.

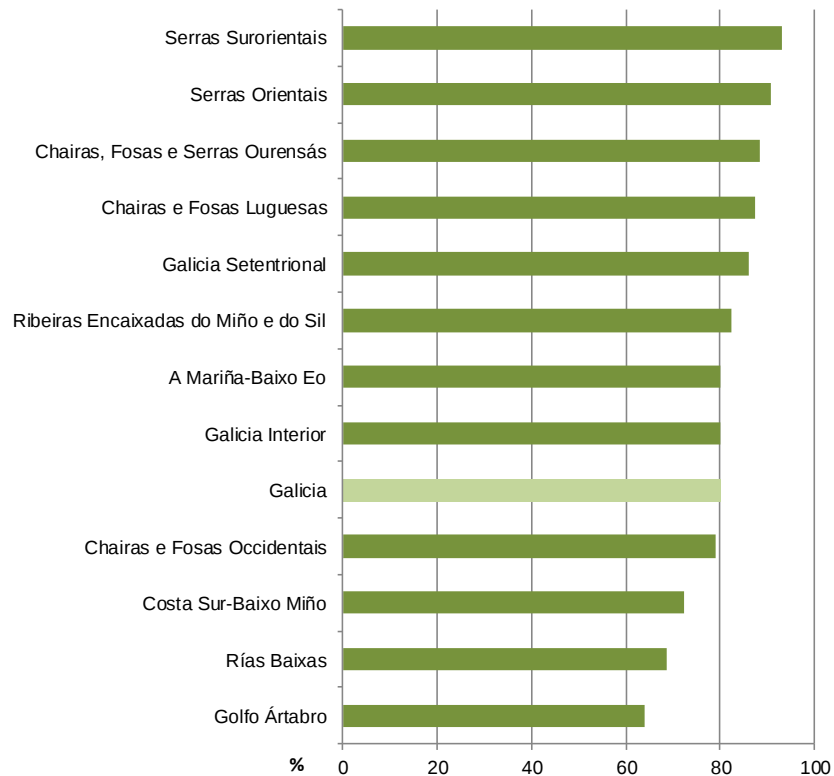

Ilustración 18. Conectividade da paisaxe 2011 (índice de contaxio)

Un dos aspectos máis relevantes desta estratexia está relacionada con núcleos tradicionais. Para favorecer a revitalización dos conxuntos e centros históricos das vilas e das cidades pequenas, o Goberno galego impulsou o **Plan estratéxico de dinamización dos pequenos cascos históricos**. Trátase dun plan para promover e potenciar os seus recursos patrimoniais e garantir a súa conservación e salvagarda, así como para explorar experiencias que recuperen a ocupación residencial e a creación de comercios e negocios de proximidade. Deseñaranse liñas de actuación para a mellora da oferta de equipamentos e servizos públicos, en especial os relacionados coa información, sinalización dos recursos patrimoniais, culturais e turísticos, e o acceso ás redes de comunicación social, así como a mobilidade dentro dos mesmos e a través dos seus bordos en relación co resto da cidade e do ámbito territorial ao que pertencen e ao que caracterizan.

O obxectivo principal desta estratexia, que deberá ter carácter e desenvolvemento transversal dentro da política da Xunta de Galicia, será a salvagarda dos valores culturais, a fixación e recuperación da poboación e o desenvolvemento dunha actividade social, turística e urbana a partir dos conceptos directores de sustentabilidade, plena conservación do patrimonio herdado e mellora da calidade de vida da poboación.

Ao ter un carácter transversal, está impulsado pola Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria, pero tamén participan a Axencia de Turismo de Galicia, a Axencia para a Modernización Tecnolóxica de Galicia, o Instituto Galego da Vivenda e Solo, a Consellería de Facenda, a Consellería de Medio Ambiente e Ordenación do Territorio e a Consellería de Economía, Emprego e Industria, así como os concellos implicados.

De xeito parello, a posta en marcha de plans de rehabilitación (**Plan REHABITA** e **Plan estratéxico de rehabilitación de Galicia**) contribúen a desenvolver modelos de crecemento que promoven a coherencia entre infraestruturas, servizos, actividade e residencia. O reciclaxe do construído nos núcleos tradicionais facilita o acceso inmediato aos equipamentos e servizos, así como unha opción residencial de calidade que o diferencia claramente do desenvolvemento periurbano.

Nesta liña pode inscribirse a xestión levada a cabo no **Plan de vivenda 2013-2016** e as actuacións en materia de eficiencia enerxética, infravivenda ou a declaración de **Áreas de rehabilitación integral** en concellos rurais; cabe destacar a ARI dos Camiños de Santiago, que discorre por 107 concellos.

Deste xeito non só se favorece a posta en valor do patrimonio construído senón tamén un menor consumo de solo. A valorización do territorio e a maior integración paisaxística das actuacións con incidencia no mesmo leva consigo aplicar criterios de minimización de consumo de solo, principio no que converxen aspectos como o de atender ás necesidades baseadas nunha demanda real, que teña en conta a realidade demográfica, os ámbitos turísticos ou as edificacións baleiras.

Por último, analízanse as actuacións encamiñadas á protección e fortalecemento do litoral, un territorio valioso cunha gran diversidade e alta fragilidade. Neste senso, a Consellería do Mar leva anos desenvolvendo a Estratexia de desenvolvemento local participativo a través dos **Plans de acción costeira**, que perseguen a valorización do ámbito litoral e do seu patrimonio natural e cultural, así como o fomento do valor engadido dos recursos pesqueiros e a xeración de rendas alternativas ou complementarias para os pescadores.

Asemade, este mesmo departamento levou a cabo outras accións para potenciar e protexer este sector estratéxico de Galicia, entre elas, a redacción dos planes de ordenación dos cultivos na zona marítima e na zona marítimo terrestre, o **Plan xeral de explotación marisqueira para o ano 2016** ou o **Plan para a explotación de poliketos en Galicia 2016**.

No contexto da *Estratexia Galega de Acuicultura*, marco para a ordenación e racionalización das actuacións da actividade acuícola, a Consellería do Mar elaborou o **Plan director de acuicultura litoral**, que se atopa na fase de alegacións.

Dentro do sector da pesca e da acuicultura, o indicador de **Capacidade pesqueira** amosa unha diminución do 3,2% no número de buques con porto base en Galicia e do 9,3% no arqueo de rexistro bruto nos buques con porto base en Galicia, respecto do 2013 (Ilustración 20). O indicador de **Especialización acuícola** reafirma o peso dos bivalvos na acuicultura, cun incremento dun punto porcentual (95,9%) en relación ao ano 2013. O mexillón representa o 94,8% da produción acuícola mariña e o 60% do valor económico deste sector (Ilustración 19).

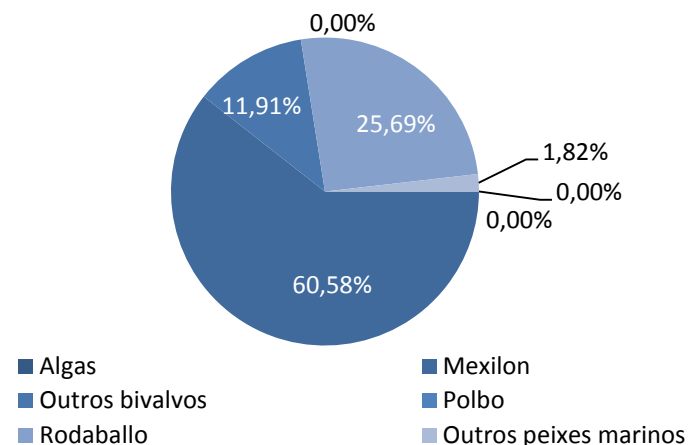

Ilustración 19. Porcentaxe do valor da produción por especie 2015

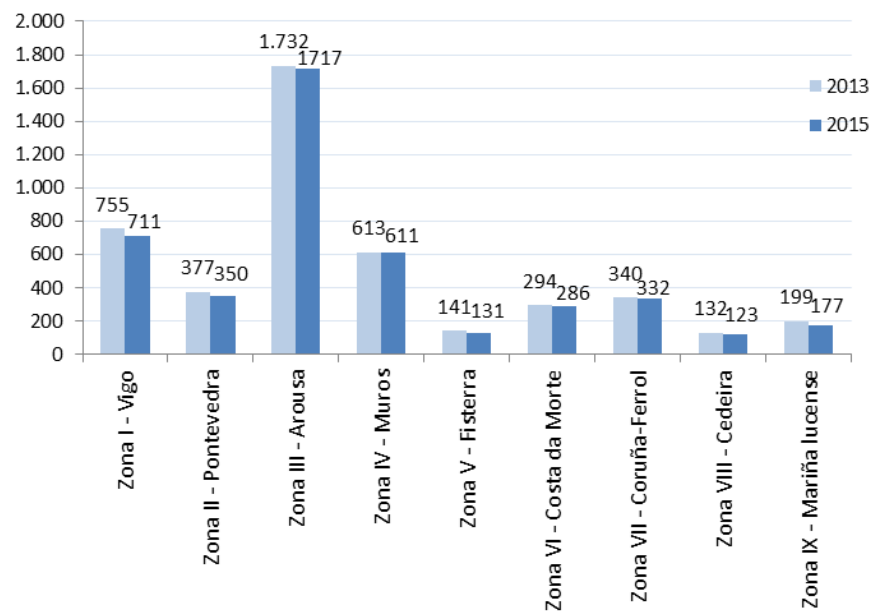

Ilustración 20. Número de buques con porto base en Galicia segundo zona administrativa

Liña estratéxica C: Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio

As DOT establecen a mobilidade como un dos elementos estratéxicos do modelo territorial e as infraestruturas como factor de cohesión social e competitividade dos territorios.

Así, no eido das infraestruturas, o goberno galego está a desenvolver estratexias como as novas infraestruturas viarias de articulación con outras rexións do Estado e mesmo europeas ou os espazos de apoio loxístico ás dinámicas comerciais.

En relación ás vías de alta capacidade, este ano 2016 entrou en servizo o treito Carballo-Baio Norte da autovía da Costa da Morte e a finais de ano está previsto a posta en servizo de 7,8 km do treito Celeiro-San Cibrao da autovía da Costa Norte. En execución atópanse dous treitos do Corredor CG-4.1 (subtreito I: PPQQ 0+000 -3+250 e subtreito II: PPQQ 3+250 -7+300).

Por outra banda, un axeitado transporte colectivo público, conxugado coa ordenación espacial dos ámbitos residenciais e económicos, poden reducir significativamente o uso do vehículo privado e, polo tanto, os efectos derivados disto, como son a contaminación do aire, o gasto enerxético e a dependencia dos combustibles fósiles. Porén, os datos sinalan que só un 5% dos desprazamentos ao traballo se realizan en transporte público mentres que o 67% desprázanse en vehículo privado e un 26% fano a pé ou en bicicleta.

Segundo os datos aportados pola EPTU, as porcentaxes de uso do transporte público varían entre o 1% nos concellos de menos de 10.000 habitantes e o 9% nos de máis de 50.000 hab. Atendendo aos resultados desta enquisa, o motivo principal da escasa utilización do transporte público reside na falla de servizo ou nunha frecuencia escasa nun 63% dos casos e nun 12% na duración da viaxe ou na necesidade de facer moitos transbordos. Só un 5% aproveitan a viaxe doutra persoa (Ilustración 21).

Na mesma liña, unha maior autosuficiencia en emprego, é dicir, un maior encaixe entre a oferta e demanda laboral, actuaría como factor atenuante das necesidades habituais de mobilidade dos cidadáns. Nese contexto ideal, as formas de mobilidade alternativa atoparían un terreo propicio para o seu desenvolvemento. Con todo, da EPTU do ano 2015 despréndese que

case o 40% dos traballadores tiñan o seu centro de traballo nun concello distinto ao da súa residencia (Ilustración 22).

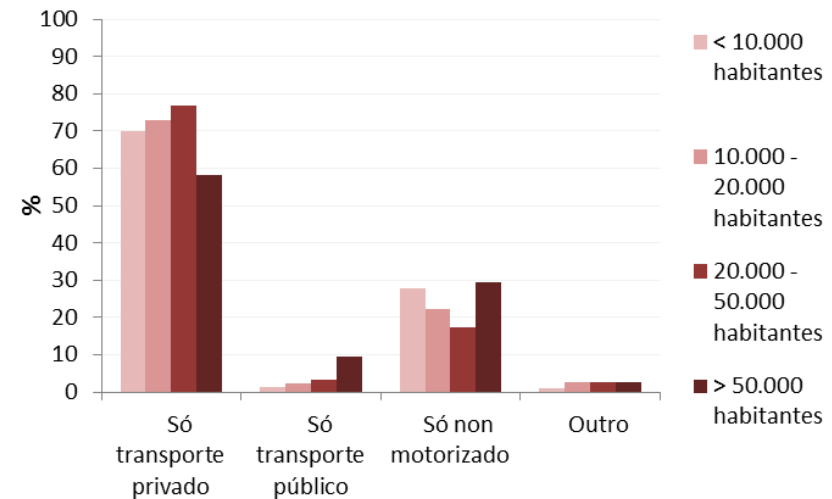

Ilustración 21. Porcentaxe de ocupados segundo o medio de transporte utilizado no desprazamento ao traballo por tamaño de concello (2015)

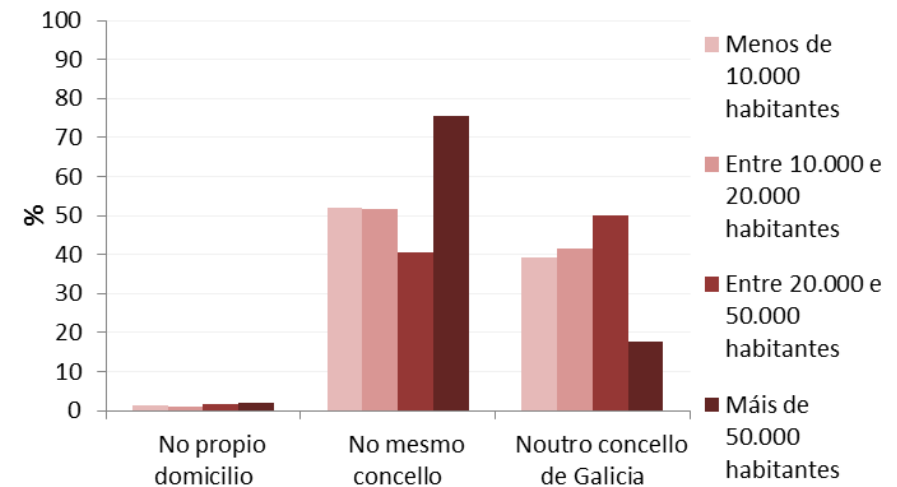

Ilustración 22. Ocupados segundo o lugar no que se atopa o centro de traballo por tamaño de municipio (2015)

Os datos da enquisa do 2015 indican que máis do 60% das vivendas teñen os servizos públicos (centros de saúde, farmacia, ata centros educativos) a menos de 15 minutos a pé, un 18% en transporte público mentres que case un 10% non dispón deses servizos nese tempo (Ilustración 23). Estes datos deberían poñerse en relación coa accesibilidade aos servizos do territorio para identificar aquelas zonas nas que é necesario reforzar as inversións en equipamentos co obxectivo dun equilibrio territorial, baseado no sistema de asentamentos que propoñen as DOT.

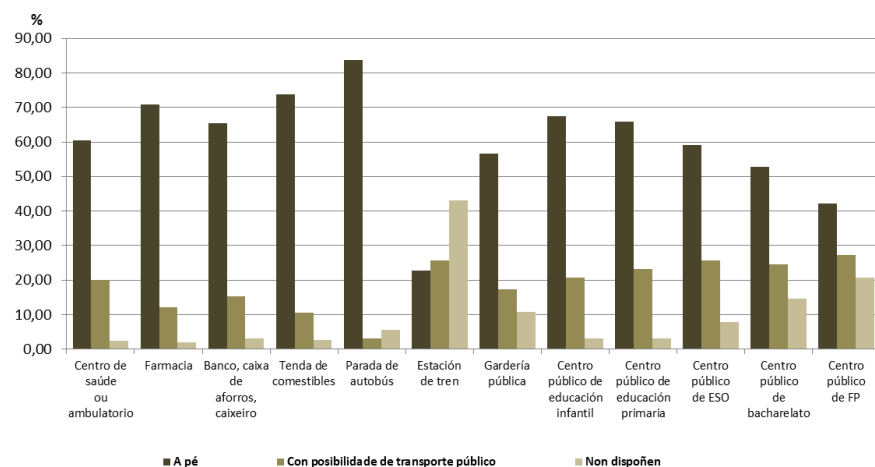

Ilustración 23. Accesibilidade das vivendas a servizos en menos de 15 min(%)

Neste eido da mobilidade, a Xunta de Galicia, coa aprobación do **Plan de transporte metropolitano de Galicia** ten iniciado hai anos, o camiño para mellorar a mobilidade e accesibilidade nas áreas metropolitanas. Os plans metropolitanos propician un transporte público máis eficiente e polo tanto un mellor servizo para os cidadáns.

Así mesmo, no marco da **Estratexia de mobilidade alternativa de Galicia**, o Goberno galego acordou a posta en marcha da primeira fase do **Plan de Sendas de Galicia** para a construción de 55 itinerarios peonís e ciclistas en distintas comarcas galegas. O plan prevé a actuación nun total de 170 quilómetros de sendas seguras, sustentables e integradas na paisaxe. Este plan ten como obxectivo promover modos de desprazamento non contaminantes e alternativos ao coche, que sirvan para percorrer de forma segura a distancia entre os núcleos urbanos e centros de equipamentos e servizos de uso cotián, tales como centros de saúde ou escolas, entre outros. Á data desta memoria aprobáronse as actuacións para o acondicionamento de

sendas peonís ou ciclistas nas comarcas de Bergantiños, A Coruña, Ferrol, Vigo, O Salnés, Terra Chá, Santiago, Lugo, Ourense, Pontevedra e O Morrazo.

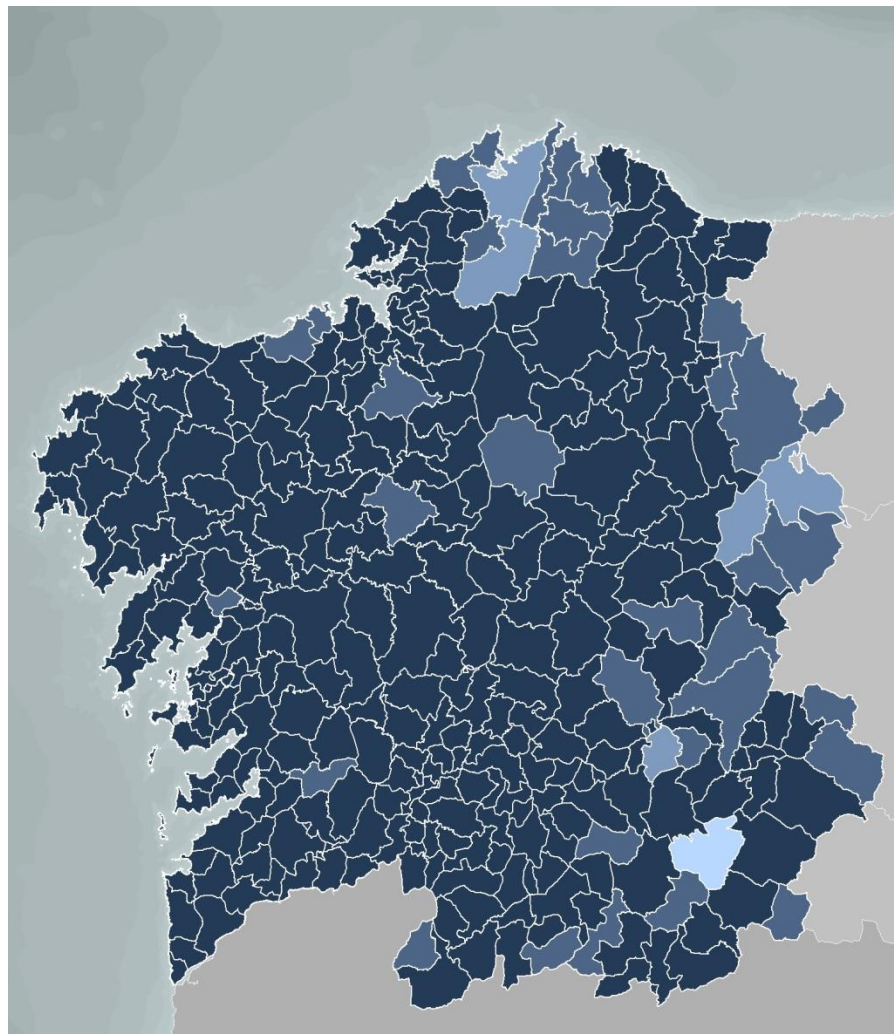
A evolución dos indicadores **Dispersión urbana, Índice de saturación e Grao de conurbación** permitirán analizar en qué medida os desenvolvementos urbanísticos inciden na evolución das necesidades de mobilidade cidadá, e consecuentemente, na dependencia do vehículo privado e, polo tanto, no crecemento da economía hipocarbónica.

Por outra banda, non menos importante, as tecnoloxías da información e telecomunicacións interveñen de forma decisiva na forma de traballar e vivir das persoas. A mellora das redes dixitais é un reto constante no que a Administración autonómica está a desenvolver políticas para estender estas redes e incrementar as súas prestacións.

Aos avances normativos do 2015 (**Lei de impulso e ordenación das infraestruturas de telecomunicación**) súmanse outras normas (**Decreto 127/2016, do 15 de setembro, polo que se regulan as infraestruturas necesarias para posibilitar as funcionalidades do fogar dixital nas vivendas de nova construción**) ou programas que favorecerán as funcionalidades dixitais das novas vivendas. Nos polígonos industriais implantáronse programas de extensión de redes de banda larga de alta velocidade, financiados con fondos FEADER. Así mesmo, cómpre sinalar a posta en marcha de actuacións para a ampliación da Rede Dixital de Emerxencias ou a aprobación da norma que pulará, no ámbito dos edificios da Administración autonómica, por acadar edificios intelixentes, conectados a redes ultrarrápidas e de alta eficiencia enerxética.

O **Plan de banda larga 2020** asume os obxectivos da Axenda dixital para Europa de garantir unha cobertura de banda larga de cando menos 30Mbps para a totalidade da poboación e impulsar a contratación nos fogares de servizos de banda larga de máis de 100Mbps. Este plan, aprobado o 1 de outubro de 2015, substitúe ao anterior **Plan de banda larga**, que acadou os obxectivos fixados na cobertura de banda larga, medido en dous parámetros: os núcleos e a poboación.

O indicador **Implantación das TIC nos asentamentos urbanos e rurais** confirma a consecución dos obxectivos fixados polo Plan de banda larga ao acadar o 98,57% a poboación galega con cobertura de banda larga e o 97,5% dos asentamentos galegos cunha cobertura entre o 80% e o 100% da súa poboación (Ilustración 24).

Porcentaxe de núcleos con máis do 80% da poboación con acceso á banda larga no 2015

<75%
75% - 85%
85% - 95%
95% - 100%

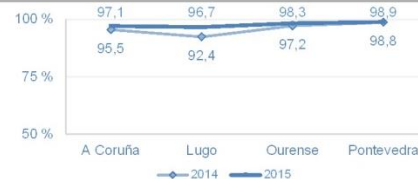

Ilustración 24. Porcentaxe de asentamentos de poboación con máis do 80% de acceso á banda larga

Liña estratéxica D: Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial

Faise imprescindible a procura dun equilibrio territorial que adecúe os recursos do propio territorio á súa carga demográfica. Deste xeito poderase lograr unha maior valorización dos recursos endóxeos de cada ámbito espacial e, por extensión, fixar poboación no territorio.

Para acadar a cohesión territorial resulta necesario que no rural se executen medidas e accións encamiñadas á redución do proceso actual de despoboamento. Para iso resulta esencial garantir, por unha banda, un nivel de rendas axeitado para os traballadores, independentemente do sector de actividade ao que estes se dediquen; e por outro, un rango de infraestruturas, dotacións e servizos equiparable ao das contornas urbanas e accesible nun tempo razoable.

Debe facilitarse que o rural siga ocupado por aqueles que desexen vivir nel e asemade ofrezca condicións axeitadas para recibir novos poboadores, continuos ou estacionais, así como novas vías empresariais.

O indicador **Implantación das TIC** amosa unha evolución positiva cara a corrixir o desequilibrio territorial entre a Galicia urbana e a Galicia rural. Se no ano 2011 existían máis de 17.000 entidades de poboación sen acceso á banda larga, na actualidade, o número de núcleos con cobertura menor ao 80% é inferior a un millar, o que indica a consecución dun maior equilibrio territorial neste aspecto. A consecución dos obxectivos do **Plan de banda larga 2020** terá unha incidencia positiva e determinante na fixación de poboación no rural, tanto polas novas posibilidades de teletraballo como por unha mellor cohesión social que poida proporcionar aos traballadores do sector primario.

Outro aspecto con incidencia no proceso de despoboamento do rural é o fomento e posta en valor dos espazos naturais a través dunha axeitada xestión nunha dobre vertente; aquela que fai compatible a conservación dos seus valores ecolóxicos e, polo tanto, dos beneficios ecosistémicos destes espazos, coa explotación económica sustentable dos seus recursos. A creación da **Rede de parques naturais de Galicia** ou a **Rede da Reservas da biosfera** desenvolverán, entre outras, estas funcións en prol da dinamización económica dos ámbitos suxeitos a algunha figura de protección de espazos naturais.

Entre as novas oportunidades xeradas no medio rural, que poden favorecer o retorno de persoas a este, atópase a agricultura ecolóxica, subsector con

aínda pouco peso, pero en constante aumento (un 21% máis de operadores en dous anos) e cun potencial de crecemento moi importante. Ente o ano 2012 e o ano 2015, o valor da produción medrou un 47%.

No eido da protección dos bens culturais, existen ferramentas de xestión que poden favorecer o desenvolvemento económico e o reequilibrio territorial, tendo en conta os axentes públicos e privados, como está a acontecer coa aposta condensada no **Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021**. Moitos núcleos rurais do Camiño beneficianse directamente do seu impacto en canto a aspectos como: a fixación de poboación, creación de novas empresas, xeración de postos de traballo, crecemento dos sectores produtivos, acondicionamento e conservación de elementos patrimoniais e naturais etc. Ademais doutras vantaxes inmateriais de intercambio cultural, cohesión social, orgullo de pertenza, posicionamento e diferenciación ou promoción turística.

Isto reflíctese nos datos do indicador **Intensidade turística** que revelan unha consolidación e mesmo un aumento da oferta turística nos concellos do Camiño de Santiago francés e tamén nos concellos costeiros do Camiño a Fisterra-Muxía, nestes concellos.

Agora ben, como xa se citou, os estudos máis recentes sobre a evolución dos principais indicadores demográficos e as previsións dun continuado decrecemento da súa poboación sitúan a Galicia ante un problema estrutural de importantes consecuencias económicas e sociais e ante un horizonte demográfico sobre o que é necesario actuar.

O problema demográfico de Galicia maniféstase en perda de poboación, baixa natalidade e alto avellentamento, fortes niveis de dependencia, forte polaridade rural-urbana e devalo socioeconómico do rural. As perspectivas sinalan que estes desequilibrios se agudizarán nos vindeiros anos. A realidade demográfica galega está a constituír un dos retos máis difíciles de abordar polos poderes públicos, o que fai aínda máis complexo o problema do despoboamento rural e o reequilibrio territorial. Varios son os enfoques dende os que abordar este reto; a mellora das rendas dos traballadores, por unha banda, e por outra, acadar un rango axeitado de infraestruturas e servizos.

A distribución espacial do crecemento tampouco mostra coherencia coas expectativas formuladas polas DOT, que propugnaban a necesidade de consolidar unha rede de vilas e pequenas cidades, xa que tamén se está perdendo poboación neses termos municipais. Neste sentido, é moi ilustrativo o feito de que durante o período 2005-2015 só creceron a metade dos concellos do Sistema urbano intermedio (SUI) e catro dos 26 Nodos para o equilibrio do territorio (NET) existentes

É por isto que a Xunta de Galicia puxo en marcha o **Plan de dinamización demográfica de Galicia 2013-2016** co obxectivo prioritario de fomentar a natalidade. Así mesmo está a tramitar a norma que dea luz verde ao **Observatorio de Dinamización Demográfica**. Este órgano levará a cabo unha análise permanente das dinámicas demográficas, das accións desenvolvidas e dos avances acadados por parte da Administración autonómica. Por outra banda, formulará propostas e recomendacións para seren consideradas á hora de establecer as prioridades de actuación transversais da Administración autonómica.

O problema do despoboamento rural e o desequilibrio territorial plásmase nos resultados do indicador **Densidade de poboación** plasma esta realidade. Unicamente o 29% dos concellos superan a densidade media de Galicia (92,4 hab/km²), mentres que o 50% dos municipios teñen unha densidade inferior aos 38,3 hab/km², valor da mediana.

As densidades máis baixas de Galicia localízanse en concellos interiores pertencentes ás provincias de Lugo e Ourense, sobre todo, do sector oriental. Pola contra, os municipios con densidades de poboación máis elevadas coinciden coas zonas urbanas: cidades, periferias urbanas, cabeceiras e subcabeceiras do SUI, así como algún pequeno concello situado no litoral.

A evolución do indicador **Dispersión urbana**, neste contexto demográfico, deberá ser coherente cun incremento da poboación nos concellos do sistema urbano intermedio e nodos para o equilibrio territorial ao tempo que se manterá sensiblemente estable nas áreas máis poboadas. Isto indicará un retorno de poboación ao medio rural.

Polo tanto, unha normativa capaz de redirixir dinámicas indesexables no uso da terra e un nivel de servizos e infraestruturas axeitado, coordinada cunha política de desenvolvemento rural eficaz, sen dúbida promoverán unha redución do abandono do medio rural e incluso propiciarán certo retorno a este. Aínda é cedo para avaliar os resultados da **Lei 6/2011, de mobilidade de terras** ou da **Lei 4/2015, de mellora da estrutura territorial agraria de Galicia**, que establecen mecanismos de eficiencia nos procesos de reagrupación da propiedade, así como criterios de ordenación de cultivos segundo a súa aptitude, pero tamén incorpora ferramentas correctoras en materia fiscal ou sancionadora orientadas a evitar o abandono do aproveitamento da terra. No entanto, pode apreciarse nestes últimos anos un crecemento da mobilidade da terra, que se concreta no aumento significativo do réxime de arrendamento como se verá máis adiante.

O investimento que leve a cabo o **Plan de desenvolvemento rural 2014-2020**, por un importe de máis de 1.118 millóns de euros, actuará en prol da incorporación de novos traballadores ao sector primario e terciario neste

ámbito e dunha mellora do nivel de vida das persoas que residen nel ou mesmo de novos residentes que se trasladen desde ámbitos urbanos. Entre os anos 2010 e 2016, investíronse máis de 61 millóns de euros en axudas de incorporación de mozos á actividade agraria.

Por outra banda, o indicador de Autosuficiencia en emprego sinala o nivel de equilibrio nas comarcas entre a oferta e demanda de emprego tendo en conta as distintas ramas de actividade e, polo tanto, a súa evolución sinalará, indirectamente, se melloran as condicións para a fixación de poboación no rural que favoreza o reequilibrio territorial. Das 53 comarcas, seis rexistran un índice de ocupabilidade superior a 1 en todas as ramas de actividade, mentres que no ano 2011 só catro comarcas o facían. A formación que imparte a Consellería de Economía, Emprego e Industria aos traballadores estará orientada a diminuír os desequilibrios entre oferta laboral e man de obra dispoñible. No ano 2015, foron 26.009 persoas as que recibiron *formación continua* ou a *desempregados* en 27 familias profesionais.

Neste eido, a Axenda da Competitividade Galicia Industria 4.0 contempla a formación como un dos compoñentes necesarios do programa de reforzo das persoas e das organizacións, así como a necesidade de que o sistema formativo se oriente ás necesidades da industria, de maneira que cómpre que se impartan accións formativas vinculadas con certificados de profesionalidade.

Así mesmo, no informe sobre a Axenda 20 para o Emprego inclúese o reto “Formación e capacitación como pancas de cambio” e contéplanse as medidas de reforzo e modernización dos centros de formación profesional para o emprego, desenvolvendo vínculos co seu contorno sectorial e local, así como de implantación de novos sistemas de formación atendendo ás necesidades do mercado.

Por último, cabe sinalar que no ano 2015, coincidindo co inicio da recuperación económica, púxose en marcha o **Plan estratéxico de impulso ao comercio de Galicia 2015-2020** co obxectivo de impulsar a competitividade do sector comercial galego. Este plan incide na necesidade de adecuar a estrutura comercial á estrutura territorial comarcal e na importancia da potenciación do comercio rural como modo de incrementar a calidade de vida e os servizos do territorio galego.

Liña estratéxica E: Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural

O espazo rural esixe unha política ordenadora transversal na que se integren, dun xeito coordinado e complementario, os instrumentos de ordenación do territorio cos plans municipais e con outros marcos reguladores de singular incidencia como a Lei da paisaxe de Galicia, a Lei de conservación da natureza ou as estatais Lei do patrimonio natural e da diversidade e a Lei de desenvolvemento sostible do medio rural.

A dinamización do medio rural é un dos obxectivos prioritarios para o desenvolvemento socioeconómico de Galicia, o cal deberá incidir ademais na mellora medioambiental e paisaxística do territorio. Este obxectivo, que formulan as DOT, precisa da adaptación das actuacións ás necesidades e potencialidades de cada zona rural. Estas actuacións poderán ser implementadas a través do **Plan de desenvolvemento rural**, unha das ferramentas definidas para pular por unha dinamización do rural en todas as súas facetas.

Así, e desde unha perspectiva territorial, faise preciso a posta en práctica de políticas específicas que consideren a diferente vocación produtiva de cada espazo rural que axuden a facer máis eficiente o uso do solo. Neste sentido e debido á irreversibilidade dos procesos de edificación, estes non deberían afectar, en xeral, a ecosistemas fundamentais como os humidais, as hortas tradicionais ou substituír ecosistemas de gran valor ecolóxico como bosques por superficies artificiais.

Neste contexto territorial e social, o **Plan territorial integrado do Eume**, actualmente en elaboración, desenvolve unha metodoloxía para a identificar a potencialidade do territorio para os distintos usos agroforestais co fin de contribuír á mellorar a eficiencia do sector primario na cunca. O mapa de aptitude agroforestal incluído neste plan, pretende ser pioneiro na “identificación e cartografado da aptitude do solo como base dunha planificación rural eficiente en Galicia” (determinación 3.3.2 das DOT).

Con este obxectivo, o PTI da bacía hidrográfica do Eume introduce criterios de eficiencia no uso do solo a partir indicadores baseados na aptitude agroforestal, no estado das masas de auga, na función hidrolóxica do terreo, na aptitude para a conectividade ecolóxica ou na accesibilidade a equipamentos.

Á Consellería de Medio Rural correspóndenlle as actuacións encamiñadas á potenciación do sector primario do medio rural en prol dun sector agro-gandeiro e forestal eficiente e sustentable.

Neste sentido, o Plan de Seguimento das DOT e da sustentabilidade territorial (PSST) a través de indicadores como o de **Agricultura ecolóxica**, amosan o xurdimento de novas oportunidades no medio rural, presentando un incremento constante da superficie rexistrada e do número de operadores na agricultura ecolóxica, concretamente o 33% e o 36% respectivamente entre 2011 e 2015. Sen embargo, a súa representatividade respecto da superficie de cultivo, prados e pasteiros total de Galicia segue a ser baixa, ao redor do 1,5% (Ilustración 25 e Ilustración 26). A relevancia deste subsector inscíbese dentro da política de calidade alimentaria e o seu desenvolvemento incide favorablemente no medio ambiente (solo, auga, biodiversidade etc.) pola aplicación de principios ecolóxicos, sendo desexable que esta actividade siga incrementándose e constitúa un dos alicerces da economía verde en Galicia.

O sector gandeiro é a principal actividade económica no medio rural galego, e ademais, a que máis contribúe á fixación de poboación no territorio.

Neste contexto, o **Número de explotacións de gando vacún** amosa unha redución continuada (un 3% entre 2013 e 2014) acompañada dun crecemento do tamaño destas. O **Número de vacas por explotación** pasou de 15,7 no ano 2013 a 16,6 no ano 2014, mostrando que o axuste do sector, tamén expresado na diminución unidades técnicas de traballo (UTA), segue a súa progresión, acompañado dun redimensionamento das explotacións e da mellora na viabilidade e profesionalización das que se manteñen en activo.

Como medida da composición e estrutura do sector gandeiro, o indicador **Especialización gandeira** sinala unha diminución progresiva da cabana gandeira galega, tendencia que se modera nos últimos anos. E é o subsector do vacún, cun maior peso, (representaba un 58% en 2013 mentres que no 1999 era o 59%), o principal responsable deste axuste. Os subsectores ovino, caprino e equino, con moi pouca representatividade, seguen unha tendencia decrecente e pasaron de representar no ano 1999 case o 5% das UG a menos do 3% en 2013, o cal en termos territoriais significa unha perda de efectivos gandeiros que basean a súa alimentación en recursos producidos nas explotacións (Ilustración 27).

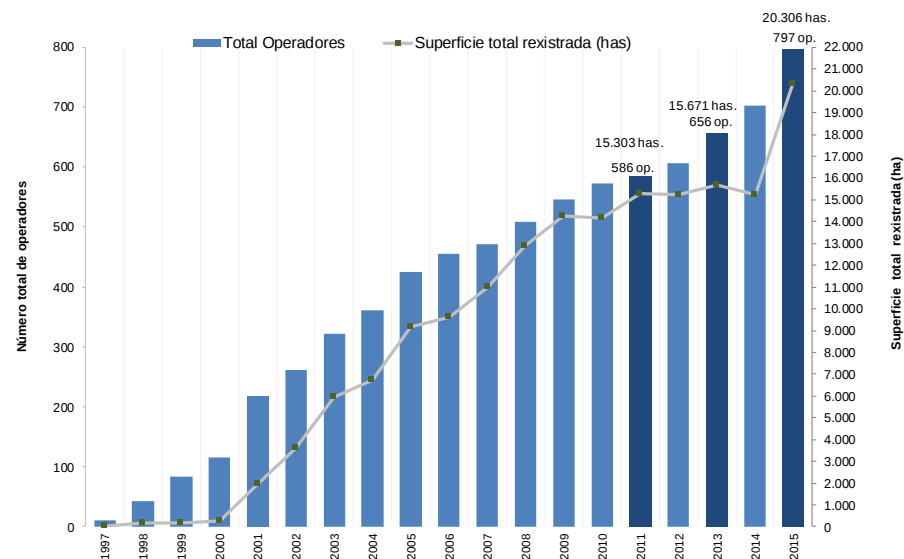

Ilustración 25. Superficie agricultura ecolóxica total rexistrada e número de operadores (CRAEGA)

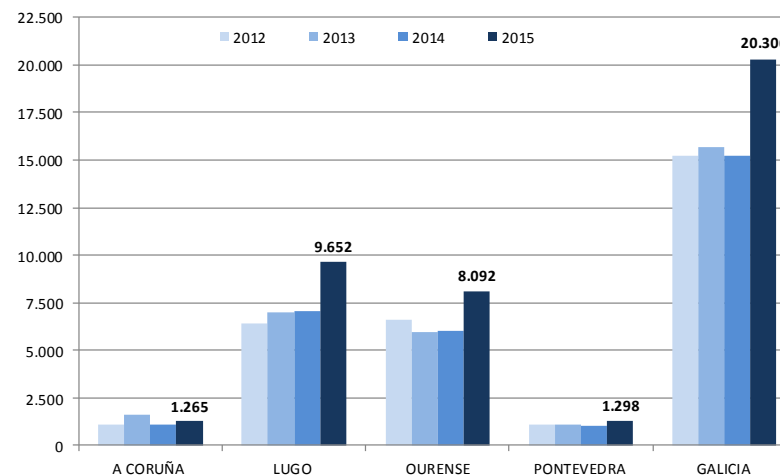

Ilustración 26. Superficie provincial de agricultura ecolóxica total rexistrada

A propiedade é o réxime de tenza máis representativo na agricultura e a gandería galega. Sen embargo, na serie temporal 1999–2013 reflíctese unha diminución moi significativa da superficie baixo o réxime de propiedade, experimentando un importante crecemento o arrendamento, a parceria e outros réximes de tenza ou uso da terra, dato que resulta esperanzador en relación á desexable transferencia do uso da terra de propietarios absentistas a agricultores en activo. O incremento do arrendamento, entre 1999 e 2013, foi case do 7%. Neste senso, a **Lei de mobilidade de terras**, a través do **Banco de terras**, está a dinamizar o mercado de arrendamento de terras.

Sen embargo, os datos procedentes do *Sistema de Información da Ocupación do solo de España (SIOSE)*, amosan unha lixeira tendencia decrecente da *Superficie agraria útil*: o 24,72% en 2005, o 24,59% en 2009 e o 24,58% en 2011. Se esta tendencia se mantén, unida á tamén decrecente da cabaña gandeira (motivada fundamentalmente polo descenso no vacún de leite), pode estar indicando unha redución paulatina da actividade gandeira.

O indicador **Carga gandeira** relaciona os efectivos gandeiros en termos de unidades gandeiras (UG) cos recursos do territorio para sustentar esa cabaña, é dicir, a superficie agraria utilizada (SAU). Este indicador está relacionado coa sustentabilidade dos sistemas agrarios. A carga calculada a partir das UG dos monogástricos (avícola e porcino) aumentou e obsérvase unha tendencia crecente a partir de 2007, mentres que a carga calculada a partir do número de UG de bovino, ovino, caprino e equino mantén unha tendencia decrecente, ao igual que o fai a carga total, e dicir, considerando o número de UG das 6 especies respecto das hectáreas de superficie agraria utilizada (SAU) (Ilustración 28).

A análise da evolución da carga gandeira parece indicar que, en liñas xerais, non estamos ante un escenario de sobre explotación dos recursos por parte da cabaña gandeira, aínda que se aprecia aumento no peso relativo do sector avícola e porcino (moi dependente do mercado internacional de forraxes).

Co indicador **Especialización agrícola** abórdase outro dos factores determinantes do sector primario galego, moi relacionado co anterior, dado o carácter maioritariamente gandeiro de Galicia.

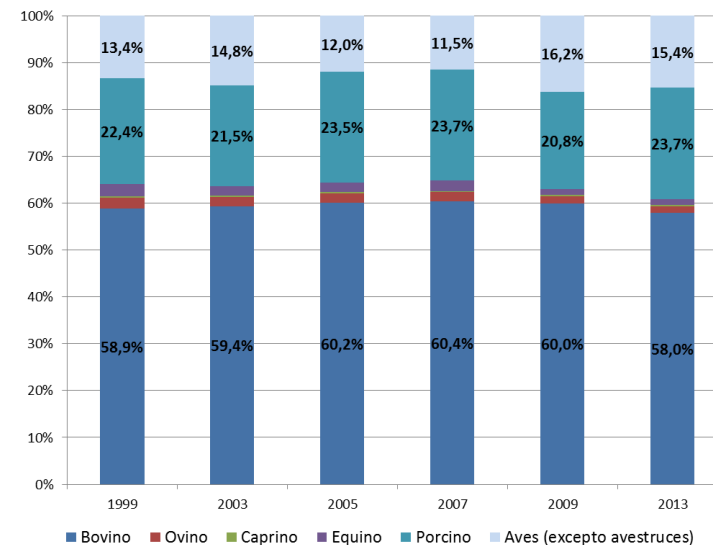

Ilustración 27. Especialización gandeira relativa

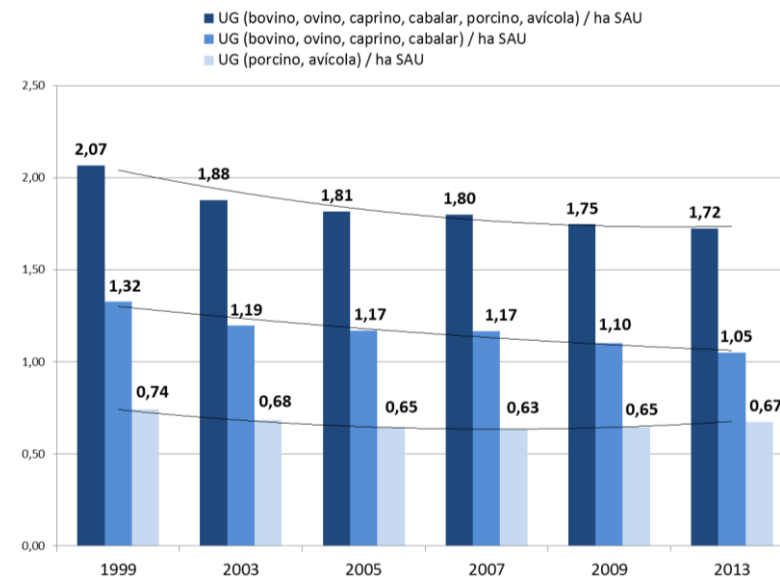

Ilustración 28. Carga gandeira

A evolución da superficie ocupada polos distintos cultivos vén sendo un dos factores máis relevantes desde a perspectiva da rendibilidade e a sustentabilidade das explotacións. A superficie ocupada polos *prados e pasteiros* é a maioritaria en Galicia, observándose nesta unha tendencia decrecente entre os anos 2011 e 2015 respecto aos demais grupos de cultivos. Os cultivos forraxeiros é o segundo grupo en termos de superficie ocupada, observándose unha tendencia crecente no período de 2011-2015.

O cultivo de forraxes, principalmente millo e pradeira, supón unha intensificación na produción respecto do aproveitamento mediante pastoreo de prados e pasteiros, polo que unha diminución do peso dos prados e pasteiros, pode estar indicando unha aposta por producir máis forraxe en menos terra nas explotacións.

A nivel de Galicia, o peso relativo dos *cultivos forraxeiros* respecto da totalidade dos cultivos vese incrementando nos últimos anos, pasando do 30% en 2011 ao 32% en 2015, mentres que o dos *prados e pasteiros* decreceu, pasando do 52% no 2011 ao 50% en 2015. Na base de datos do *Sistema de información da ocupación do solo de España* (SIOSE) tamén se observa esta lixeira tendencia a perda de representatividade dos prados e pasteiros: en 2005 supoñían o 7,51%, en 2009, o 7,40% e un 7,36% no ano 2011, porcentaxes sobre o total da superficie de Galicia. Este feito parece indicar unha tendencia cara á intensificación da produción de forraxes, posiblemente motivada pola dificultade no acceso ao uso da terra, que fai optar por sistemas máis intensivos de produción.

A aproximación ao grao de xestión do sector forestal, mediante o indicador **Superficie con instrumentos de ordenación e xestión forestal**, amosa un crecemento continuado aínda que débil. En 2015, a superficie ordenada foi de 199.928 ha, un 21,8% máis que en 2011. Esta superficie representa un 9,8% respecto da superficie arborada, desarborada e de pasteiro, só un 1,76% máis que no 2011, polo que parece necesario seguir mellorando na ordenación e xestión do espazo forestal (Ilustración 30).

O sector forestal en Galicia resulta estratéxico para a Comunidade tendo e conta que o peso da industria forestal é superior ao da pesca extractiva, sector téxtil ou ao de transformación da pesca. En 2013, en 52 dos 314 concellos, a industria de base forestal representaba máis do 30% dos establecementos industriais. Así mesmo, a rama da silvicultura sobre a que se asenta a cadea forestal-madeira, supuxo o 2% da economía en termos de Valor engadido bruto (VAB) no ano 2010 e o 2.3% en termos de emprego.

Neste senso, estas medidas no só contribúen a poñer en valor as potencialidades do espazo forestal, incluídas as súas externalidades sociais e paisaxísticas, senón que, xunto ás incorporadas pola **Lei de prevención e defensa contra os incendios forestais de Galicia**, inciden sobre a diminución da superficie queimada. O indicador **Ocorrencia de incendios** amosa unha tendencia á baixa tanto da superficie incendiada como no número de incendios nas últimas décadas, liña que debuxa dentes de serra, na que os picos se corresponden, polo xeral, con anos nos que as condicións meteorolóxicas eran favorables para o inicio e propagación dos incendios forestais. Así, na serie estudada neste informe, entre 2011–2014 obsérvase unha redución dun 95% na superficie incendiada e dun 81% do número de incendios. Na seguinte gráfica (Ilustración 29) amósase esta evolución en dentes de serra con tendencia á baixa.

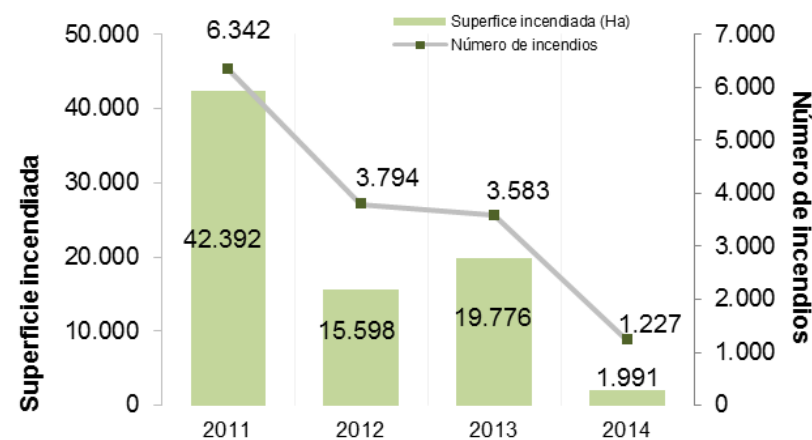
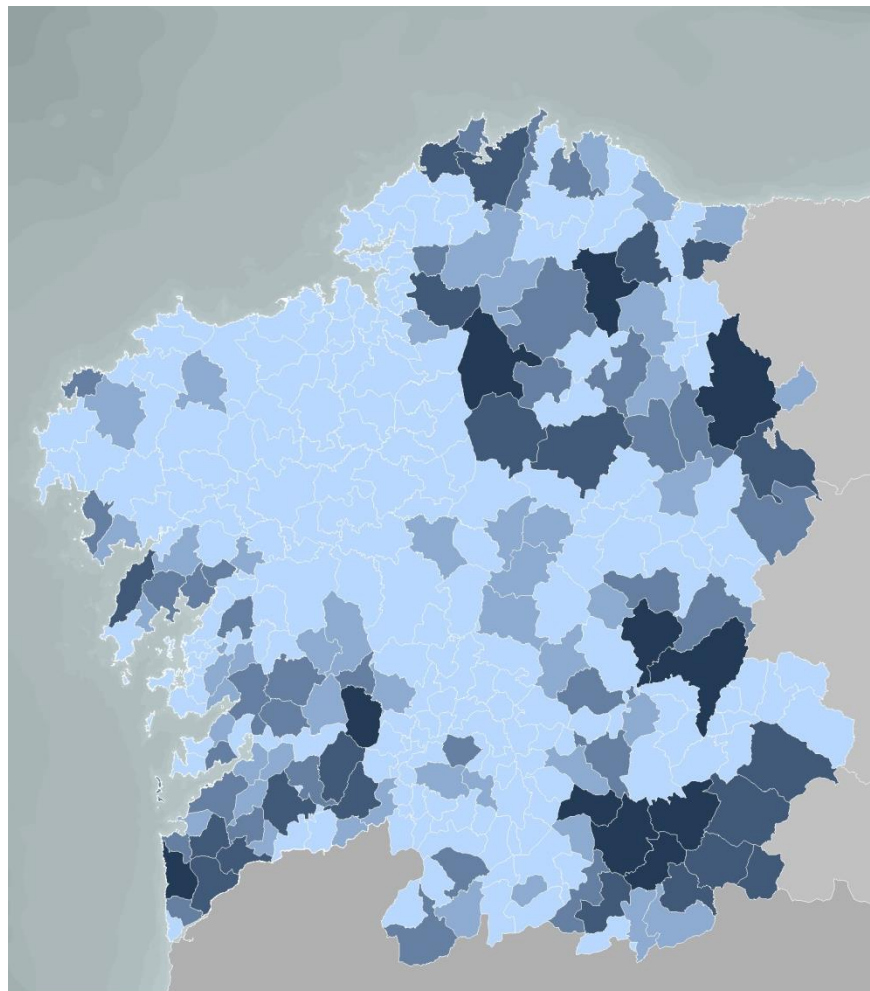

Ilustración 29. Evolución da ocorrencia de incendios 2011 - 2014

Sup. con instrumentos de ordenación e xestión forestal no 2015 (ha)

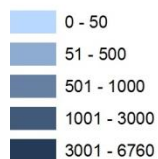

Ilustración 30. Superficie con instrumentos de ordenación e xestión forestal 2015

Por outra banda, a Xunta de Galicia iniciou a revisión do **Plan forestal** co obxectivo de adecuar o modelo de ordenación do monte ás novas circunstancias, demandas e tendencias emerxentes, tanto en Galicia como a nivel nacional e internacional. A potencialidade forestal de Galicia precisa dun instrumento de planificación estratéxica que estableza obxectivos, directrices e programas de actuación necesarios para o seu desenvolvemento e execución.

Á vista da análise dos indicadores pódese dicir que a actividade agrogandeira non está sendo capaz de inverter o proceso de perda de poboación no rural en Galicia. Sen embargo, parece que se están encamiñando algúns aspectos clave como a potencialización da agricultura ecolóxica, a transferencia do uso da terra con base en arrendamentos ou a profesionalización e redimensionamento das explotacións, aínda que en proporción e dimensión insuficiente.

Obsérvase unha gran dependencia do sector gandeiro, especialmente do vacún de leite, do porcino e o avícola, fronte o viñado, horta, pataca etc., que poderían contribuír a crear riqueza e fixar poboación. Constatase unha perda de presenza de subsectores como o ovino, o caprino, o cabalar ou o do vacún de carne que podían contribuír á sustentabilidade territorial, amortiguando o desequilibrio norte-sur e este-oeste que se está a producir, tanto poboacional como no referente á actividade agrogandeira.

Neste contexto, a Consellería de Medio Rural, nunha clara aposta polo sector agrario, acometeu no 2016 o **Plan de reestruturación parcelaria** co obxectivo de mellorar a base territorial das explotacións, poñendo especial énfase nas gandeiras. Para iso, invertéranse 27,1 millóns de euros en impulsar as estruturas e infraestruturas rurais e prevese a concentración de 21.000 hectáreas no ano 2016. Estes fondos distribuiranse entre os destinados á execución das redes de camiños principais e secundarios, e ao acondicionamento de terreos para a súa adecuación ás labores agrogandeiras, así como na mellora dos camiños que comuniquen núcleos entre si.

Así mesmo, púxose tamén en marcha o **Plan MARCOS** (*Mecanismo Agrario de Reestruturación Comunitaria da Superficie*), que introduce un novo modelo de reorganización da superficie para facilitar a mobilidade de terras agrarias e mellorar o seu aproveitamento.

Pola outra banda, o Instituto Galego de Vivenda e Solo (IGVS) estableceu como medida de fomento do tecido empresarial vinculado ao sector primario, o acceso de empresas deste sector ao solo empresarial dos parques da Xunta de Galicia mediante o dereito de superficie.

Liña estratéxica F: Protexer o patrimonio natural e cultural

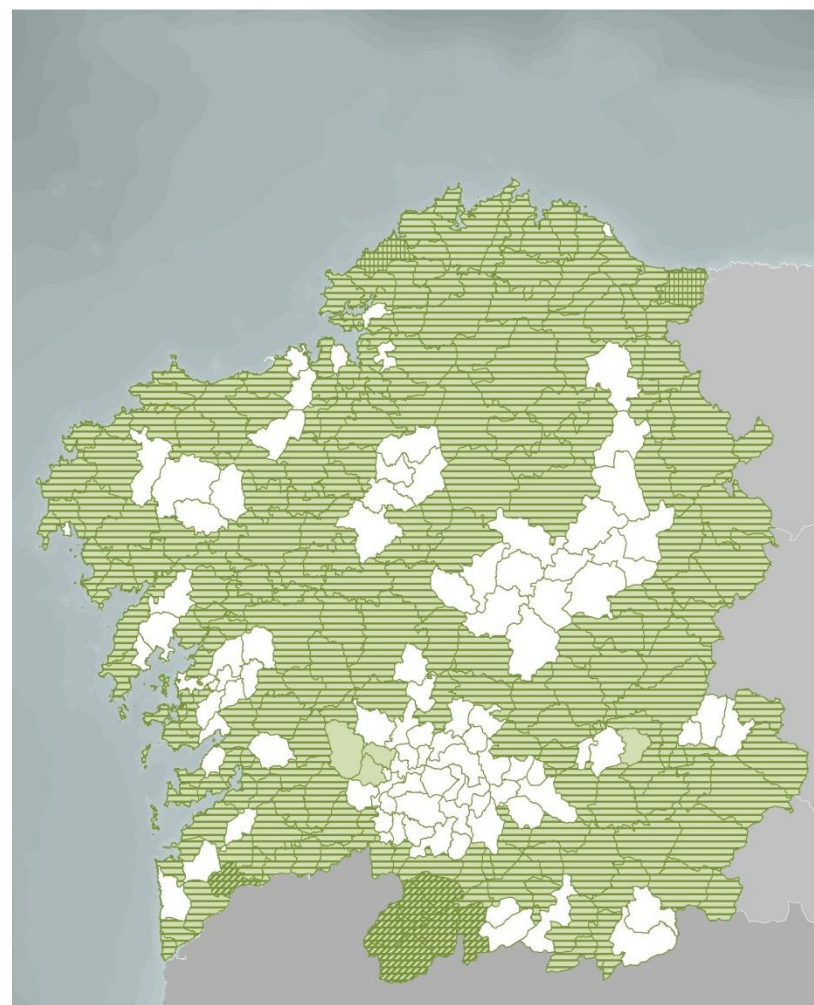
Os recursos naturais e os espazos de interese ambiental son un dos activos diferenciais de Galicia e unha das claves para o desenvolvemento dalgunhas das áreas máis desfavorecidas da Comunidade.

A Rede Galega de Espazos Protexidos (RGEP) representa un 12,14% do territorio galego, as áreas protexidas no marco da Rede Natura 2000 o 11,99% e os espazos incluídos en ámbitos Reserva da Biosfera o 24,63%

No eido do patrimonio natural, a Dirección Xeral de Conservación da Natureza aprobou³, mediante decreto, a creación da **Rede de parques naturais de Galicia**, co fin de facilitar unha xestión coordinada dos espazos que a conforman, así como contribuír ao seu coñecemento e divulgación; e iniciou a tramitación da norma pola que se crea a **Rede de Reservas da Biosfera de Galicia**, como elementos que contribúen ao desenvolvemento sustentable e á mellora do benestar da poboación, para promover o coñecemento e difusión dos valores das reservas da biosfera de Galicia. O Plan director da Rede Natura incorporou máis de 306.952,50 ha como superficie suxeita a instrumentos de planificación, o que supón un incremento de máis do 600% da superficie da Rede galega de espazos protexidos con instrumentos de planificación (Ilustración 31). Así mesmo, este departamento propónse levar a cabo o proxecto de **ampliación da Rede Natura** e a aprobación da **Lei de patrimonio natural**.

O indicador de **Conectividade da paisaxe** permite relacionar as paisaxes de valor natural, ecolóxico e estético coa aptitude do territorio para a conectividade ecolóxica, é dicir, coa maior ou menor facilidade que a matriz biofísica ofrece ás especies para a súa distribución e mantemento no territorio.

A análise da conectividade ecolóxica a partir da facilidade que as distintas coberturas do solo e a súa distribución espacial proporcionan para a mobilidade das especies no territorio, sinala que Galicia ten un alto índice de conectividade nas grandes áreas paisaxísticas das Serras orientais e Serras surorientais, mentres que é baixo nas comarcas que albergan as áreas metropolitanas do Eixo Atlántico. Este indicador amosa unha relación inversa cos indicadores **Índice de saturación** ou **Superficie ocupada pola edificación**, xa que a artificialización do territorio é unha das causas que diminúen ou impiden a conectividade da paisaxe.

Espazos naturais con instrumentos de planificación (2015).

Concellos da Rede Galega de Espazos Protexidos (RGEP) con e sen instrumentos de planificación e/ou xestión

- RGEP
- PORN
- PRUX
- PC

Ilustración 31. Espazos naturais con instrumentos de planificación 2015

³ Decreto 69/2016, do 19 de maio, polo que se crea a Rede de parques naturais de Galicia

O patrimonio cultural é un dos maiores atractivos, xeneralizado no territorio galego e que se manifesta mesmo en poboacións de moi escasa entidade; destaca pola súa abundancia, variedade e ampla dispersión xeográfica, así como pola vinculación á paisaxe que o rodea. Esta abundancia e dispersión, unida ao despoboamento dalgunhas zonas do territorio, son, en parte, a causa da dificultade para garantir que todos os elementos do patrimonio cultural sexan obxecto da axeitada protección e desempeñen unha función relevante na posta en valor do territorio.

Por conseguinte, resulta prioritario desenvolver ao máximo o coñecemento do territorio, para poder identificar e caracterizar estes bens e así poder facer posible a súa protección, a toma de conciencia, a valorización e o seu uso.

A Dirección Xeral do Patrimonio Cultural, neste ano 2016, completou a tramitación da **Lei do patrimonio cultural de Galicia**⁴, norma que nace co obxectivo reforzado do “desenvolvemento dos principios estatutarios que lle dan sentido á autonomía de Galicia, consciente do valor material e inmaterial do recibido nesas mil formas que ao longo do tempo configuraron a identidade cultural galega”.

Para favorecer a conservación e protección do Camiño, a Xunta de Galicia, a través da Axencia Galega de Infraestruturas e da dirección técnica do Instituto de Estudos do Territorio, puxo en marcha unha liña de actuación para a posta en valor e integración paisaxística do Camiño Inglés e do Camiño Francés, á súa chegada a Santiago de Compostela. Esta estratexia está aliñada co **Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021**, co obxectivo de potenciar os valores culturais e avanzar na excelencia turística da capital de Galicia.

Así mesmo, a Dirección Xeral do Patrimonio Cultural tramitou e completou os procedementos de protección que culminaron coas declaracións de cinco novos bens de interese cultural (un inmovible e catro coleccións de bens mobles), acadando un total de 714 bens de interese cultural catalogados (Ilustración 32).

Os resultados do indicador **Conservación e rehabilitación de elementos patrimoniais** constatan o aumento progresivo do número de actuacións realizadas sobre bens do patrimonio cultural: 6.829 no ano 2013, 7.225 en 2014 e 7.657 en 2015. Iso supón un incremento do 12% entre 2013 e 2015. Cómpre subliñar que o carácter destas actuacións, ao depender da iniciati-

va privada, constitúe tamén un síntoma de recuperación económica. Tamén hai que destacar un novo plan especial de conxunto histórico (Ilustración 33).

Por outra banda, e como xa se mencionou, outra das accións do Goberno galego para promover e potenciar os recursos patrimoniais é o **Plan estratéxico de dinamización dos pequenos cascos históricos**.

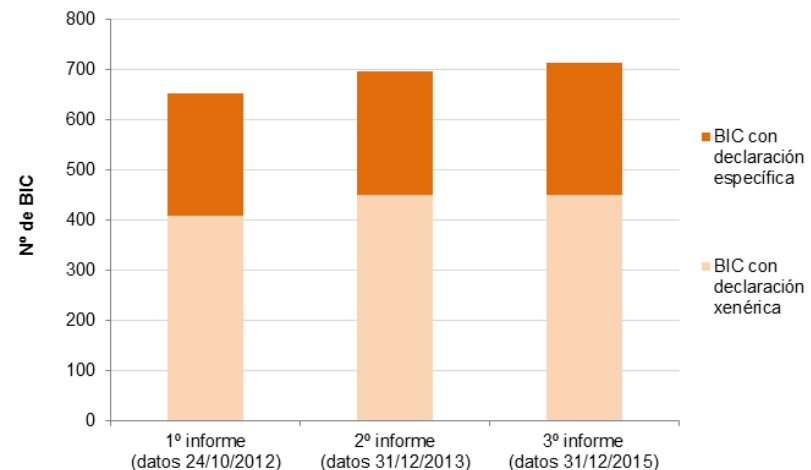

Ilustración 32. Evolución do número de BIC

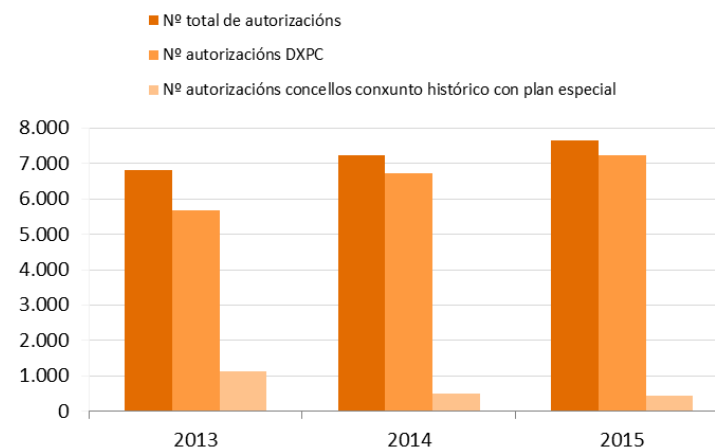

Ilustración 33. Evolución das autorizacións 2013-2015

⁴ Lei 5/2016, do 4 de maio, de patrimonio cultural de Galicia

Liña estratéxica G: Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental

Resulta prioritario mellorar os niveis de eficiencia dos vectores ambientais para reducir a pegada ecolóxica e aproximarse aos niveis fixados polos acordos de París. En coherencia con estes acordos, o obxectivo das políticas da Xunta de Galicia, como organismo implicado nos compromisos internacionais, é reducir a pegada que o consumo de materiais, de enerxía e os residuos xerados imprimen no territorio e na atmosfera e que inciden directamente na calidade de vida da cidadanía galega.

O Rexistro EMAS é unha ferramenta voluntaria deseñada pola Comisión Europea para a inscrición e recoñecemento público daquelas empresas e organizacións que teñen implantado un sistema de xestión ambiental que lles permite avaliar, xestionar e mellorar os seus impactos ambientais, asegurando así un comportamento excelente neste ámbito. O número de empresas acollidas a sistemas de xestión ambiental indica unha maior sensibilización ambiental do sector empresarial ao ser un acto voluntario dirixido á avaliación e mellora do seu comportamento ambiental.

A posición de liderado de España en número de Organizacións rexistradas no Sistema Comunitario de Xestión e Auditoría Ambientais (EMAS) é indiscutible: a decembro de 2014 tiña 1.026 organizacións rexistradas. Esta cifra na contorna europea representa o 31% de todas as organizacións rexistradas na UE-28. Neste contexto, Galicia desenvolve un papel destacado, xa que máis do 20% sitúanse nesta comunidade (Ilustración 34).

No 2015 contabilízanse 363 certificacións EMAS en vigor, tres máis que en 2013. A totalidade das 13 ramas de actividade económica consideradas contaban con centros de traballo con certificados EMAS, aínda que o 62% das certificacións respondían a tres delas (a rama financeira, inmobiliaria e profesional; a rama das administracións públicas e a rama do comercio, transporte e hostalaría).

No que se refire ao ciclo da auga, tanto en relación cos recursos existentes e futuros, como na calidade desta, no ano 2016 aprobouse o **Plan hidrológico da Demarcación hidrográfica Galicia costa 2015-2021**⁵ e o **Plan de**

xestión do risco de asolagamento da Demarcación hidrográfica Galicia costa 2015 - 2021⁶.

Nas restantes demarcacións hidrográficas da Comunidade Autónoma aprobáronse os correspondentes plans hidrolóxicos⁷: o Plan hidrológico 2015-2021 do Miño-Sil, o Plan hidrológico do Cantábrico occidental e o Plan hidrológico do Duero

Así mesmo, por Real decreto 18/2016, do 15 de xaneiro, aprobáronse os **plans de risco das demarcacións do Miño-Sil, Cantábrico occidental e Duero**.

A calidade das augas é outro dos retos fixados pola Unión Europea e o **Plan hidrológico Galicia Costa** unha das ferramentas para acadalo, xunto a outras planificacións como os **Plans de saneamento das rías**.

En particular, no que se refire ao estado das masas de auga, na Demarcación Hidrográfica Galicia-Costa, o estado é bo no 77,3% das augas superficiais (continentais, de transición e costeiras), mentres que nas augas subterráneas é bo no 100%.

De cara a acadar o bo estado das masas de auga, en cumprimento da Directiva Marco da Auga, resulta prioritario o saneamento das rías, obxectivo dos **plans de saneamento local da ría do Burgo, da ría Arousa, da ría de Ares-Betanzos e o da ría de Corcubión-Cee** que ten rematado Augas de Galicia e do **Plan de saneamento local da ría de Pontevedra**, en elaboración.

No que se refire á **Calidade da auga nas zonas de baño**, o indicador refire unha tendencia constante na mellora das masas de auga destinadas ao lecer, tanto na diminución dos puntos con calidade insuficiente como no incremento das augas con cualificación de “excelente”. Dende o ano 2011, o número de puntos con calidade excelente viuse incrementado nun 4%, os de calidade boa e suficiente nun 2,3% mentres que os de calidade insuficiente diminuíron un 21% (Ilustración 3435).

No que atinxe á xeración, recollida selectiva e valorización dos residuos, no período 2011-2015, os indicadores estudados sinalan unha tendencia positiva, excepto o que se refire á recollida selectiva que apenas sofre variacións.

⁵ Real Decreto 11/2016, do 8 de xaneiro

⁶ Real Decreto 19/2016, do 15 de xaneiro

⁷ Real Decreto 11/2016 do 8 de xaneiro

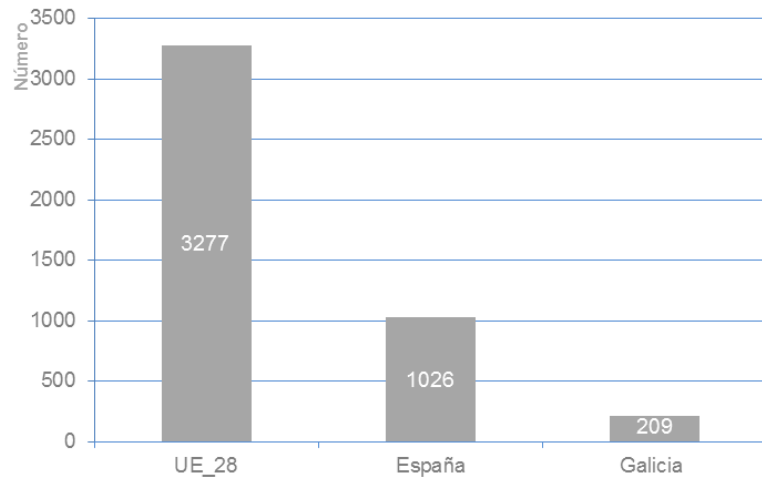

Ilustración 34. Número de organizacións rexistradas no EMAS 2014

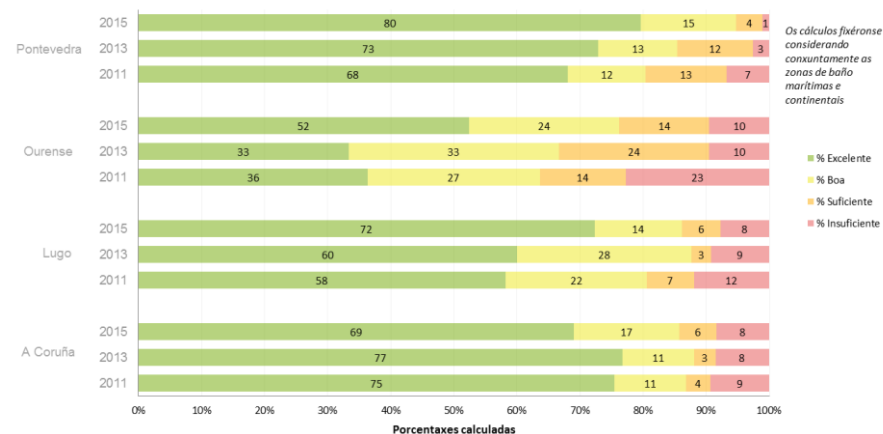

Ilustración 35. Evolución provincial da calidade da augas nas zonas de baño

O indicador de **Xeración de residuos urbanos** revela un reponte da tendencia descendente dende o ano 2011, cun incremento que se verifica tanto no volume total de residuos xerados no ano 2015 (2,41%), como na relación por habitante e día (3,61%) no período 2013-2015.

Na repercusión por habitante e día debe terse en conta a diminución da poboación neste período pero tamén o incremento do turismo. O indicador subliña os valores máis altos en gran parte dos concellos costeiros, as grandes cidades e as súas periferias, así como noutros nos que existen grandes superficies de solo empresarial (San Cibrao das Viñas) ou en concellos pequenos con complexos penitenciarios importantes (Curtis).

O indicador de **Recollida selectiva** apenas marca variación neste período para cada unha das fraccións analizadas (envases lixeiros, materia orgánica, vidro ou papel-cartón).

O indicador de **Dotación de puntos limpos** sinala un incremento constante dende 2011. Para o ano 2015, dá como resultado un 80% de poboación con instalación de punto limpo no seu concello e un 88% de poboación con servizo de punto limpo. Ese ano tiñan instalacións de punto limpo 143 concellos, o que supón o 46% dos municipios galegos, e un 19% máis que no ano 2011 (Ilustración 36).

Por outra banda, o Programa aire puro para Europa foi aprobado en decembro de 2013 e establece a política da UE sobre calidade do aire nos próximos anos. Inclúe a proposta dunha nova Directiva sobre teitos nacionais de emisión e unha proposta de Directiva para reducir a contaminación procedente das instalacións de combustión de tamaño medio.

O Marco de actuación en materia de clima e enerxía para 2030 propón novos obxectivos e medidas para que o sistema económico e enerxético da UE sexa máis competitivo, seguro e sustentable. Inclúe obxectivos para reducir as emisións de gases de efecto invernadoiro e establece unha redución de polo menos un 40% de emisións de Gases Efecto Invernadoiro en comparación con 1990.

Neste marco internacional, en Galicia, os datos de emisións de GEI debuxan unha curva que no ano 2012 ten un punto de inflexión e inicia o descenso das emisións, liña que se suaviza no período 2013-2014. Entre 2011 e 2014, a emisión de GEI reduciuse un 3,4%.

Por outra banda, en materia de enerxía abórdanse distintos indicadores que, por unha banda miden a eficiencia enerxética nun territorio, e por outra, sinalan o grao de cumprimento dos obxectivos que a Unión Europea ten fixado neste eido, particularmente no que se refire á participación das enerxías limpas na produción e consumo de enerxía.

O indicador **Intensidade enerxética final** mide a eficiencia enerxética nun territorio, xa que analiza o custe enerxético que ten a produción de riqueza. Este indicador amosa unha tendencia positiva cunha redución do 4,32%, é dicir, unha mellora da eficiencia enerxética desde o ano 2010 ata o 2013 aínda que esta mellora vén acompañada dunha tendencia decrecente do consumo enerxético final.

En Galicia, a **enerxía consumida procedente de fontes renovables** supera o obxectivo do 20%, fixado para o ano 2020 pola Directiva 2009/28/CE, desde hai máis dunha década. En 2013 acadou o 36%, un 4% máis que en 2011 (Ilustración 37).

No que se refire ao consumo de **electricidade obtida a partir de fontes renovables** presenta unha tendencia crecente en Galicia; no ano 2013 acadou 17.281 GWh/ano, un 9,8% máis que en 2011 (Ilustración 38).

Nese ano 2013, Galicia xestionou o 10% da enerxía primaria do Estado (12.136 quilotoneladas equivalentes de petróleo) que provén de distintas fontes: petróleo, carbón, gas natural, residuos e renovables. Os combustibles fósiles dominan o consumo anual de enerxía primaria: o petróleo continúa a ser a principal fonte de enerxía primaria (cun 47,0%), seguido polo carbón (18,6%) e polo gas natural (11,4%). Porén, Galicia superou o obxectivo marcado pola Unión Europea para o ano 2010 que fixaba nun 12% o consumo de enerxía primaria procedente de fontes renovables. En 2010 acadouse o 21% e o 23% en 2013.

Por último, a devandita Directiva 2009/28/CE marca como obxectivo para o ano 2020, unha cota do 10% de enerxía procedente de fontes renovables no consumo de combustibles para calquera tipo de transporte. Para cumprir este obxectivo, o Estado español fixou unhas porcentaxes de venda ou de **consumo de biocarburantes** sobre o total da gasolina e gasóleo destinados ao transporte. En Galicia, no período 2011-2013, o consumo de biocarburantes increméntase un 3,93% e acada o obxectivo fixado (3,9%).

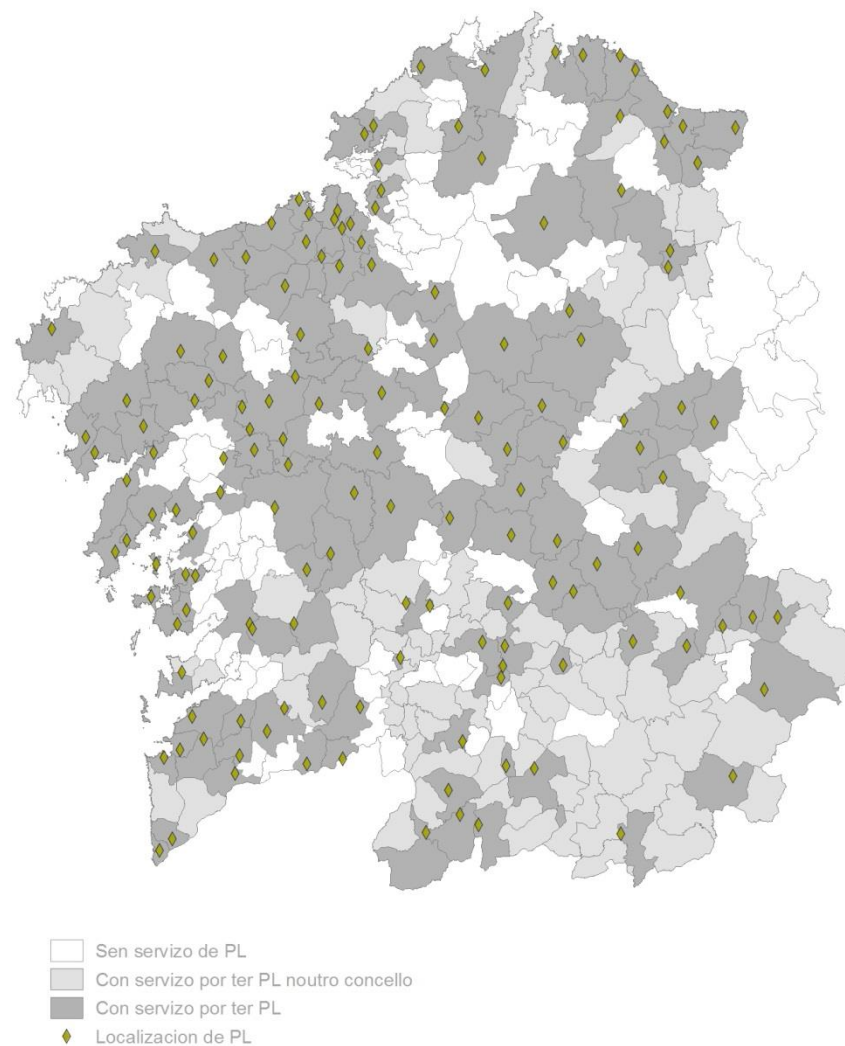

Ilustración 36. Servizo e dotación de puntos limpos por concello 2015

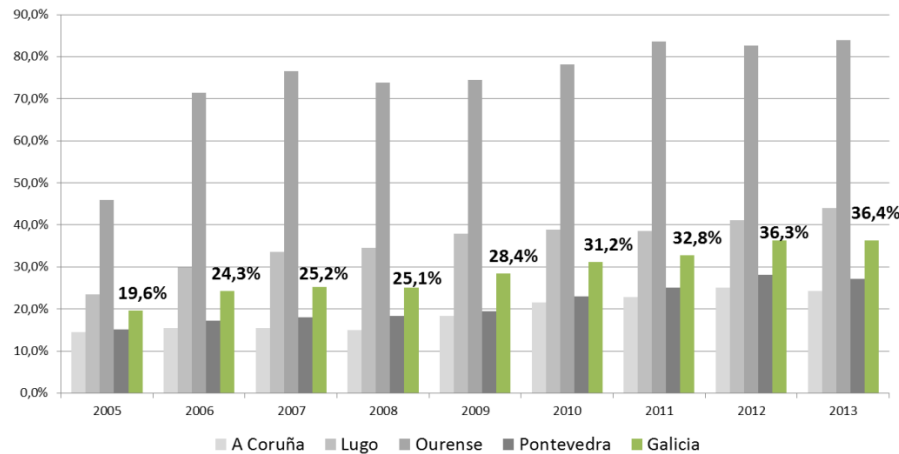

Ilustración 37. Consumo final bruto de enerxía renovable (%)

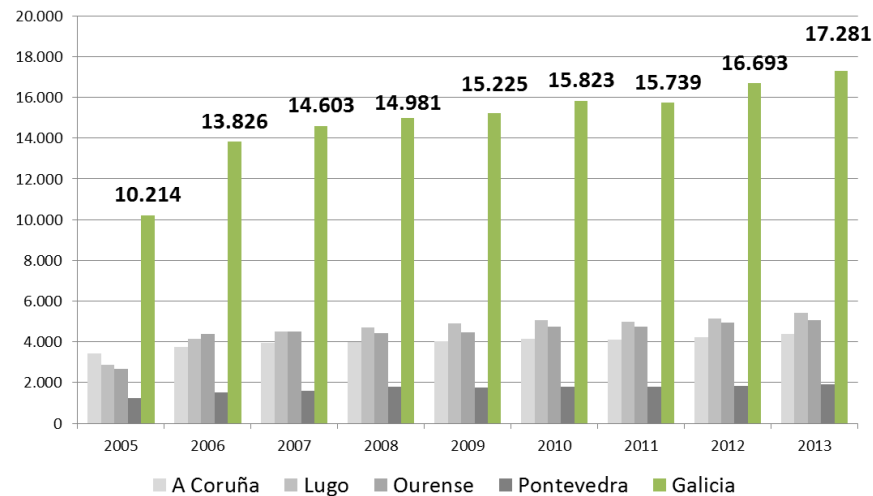

Ilustración 38. Consumo (GWh/ano) final bruto de electricidade xerada a partir de fontes renovables

Liña estratéxica H: Afianzar o protagonismo exterior de Galicia

O reto de Galicia cara a ter un papel destacado no contexto internacional demanda o desenvolvemento de políticas de diversa índole ao goberno galego: por unha banda políticas de inversión en infraestruturas capaces de articular Galicia e Europa pero tamén accións de apoio ao emprendemento e a mellora da competitividade do tecido produtivo da Comunidade Autónoma, dentro do contexto internacional e particularmente europeo.

As iniciativas de cooperación e integración con Europa amósanse claves para o desenvolvemento económico. Trátase da Axenda da competitividade industrial de Galicia, o Plan Galego de Investigación, Innovación e Crecemento 2011-2015, a Estratexia de especialización intelixente de Galicia ou a Estratexia de internacionalización 2020.

O desenvolvemento das novas tecnoloxías da información e das comunicacións multiplica a capacidade de interacción a todos os niveis e con isto a apertura dos mercados internacionais, o que introduce novas pautas de comportamento nas empresas que operan globalmente. A implantación territorial destas tecnoloxías, xunto a unha formación especializada capaz dotar de valor engadido aos produtos ao sector primario, incidirá nunha maior comercialización deste no exterior.

Neste eido e unha vez cumpridos os obxectivos de cobertura da banda larga, cómpre acometer a mellora das prestacións desta tecnoloxía e acadar cando menos 30Mbps para a totalidade da poboación, así como impulsar a contratación nos fogares de servizos de banda larga de máis de 100Mbps. A consecución destes obxectivos medirase a través do indicador Implantación das TIC.

Por outra banda, a presenza de Galicia no exterior reflíctese en indicadores como Especialización acuícola que sigue a indicar o protagonismo de especies como o mexillón a nivel internacional; porén, o indicador Capacidade pesqueira amosa a perda da presenza galega nos caladoiros internacionais.

O sector primario, apoiado no valor engadido a súa produción, posúe un alto potencial de internacionalización, ben sexa o subsector agroalimentario (vacún de carne) como o sector forestal (produtos silvícolas).

O *Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021* favorece a contribución do Camiño ao afianzamento da identidade universal de Galicia. Isto conseguirase:

- garantindo a experiencia da peregrinación nun contexto no que a seguridade e a atención excelente sexan prioritarias
- garantindo a continuidade dos seus valores no tempo mediante o seu mantemento, protección e difusión, e mediante un desenvolvemento sustentable, social, económico e ambiental
- convertendo o Camiño no embaixador de Galicia para dar apoio ás empresas e á cultura galegas na súa proxección internacional

Neste contexto, desenvolveranse accións como a nova sinalización do Camiño en Galicia, o Centro internacional de acollida ao peregrino, o Plan de actuación do Monte do Gozo, a recuperación de rutas marítimas dende outros países, o impulso do **Smart Camiño**, o deseño de programas para a cooperación internacional e o apoio á Federación Europea do Camiño, entre outras moitas.

O turismo é un subsector económico que contribúe a afianzar o protagonismo exterior de Galicia e que se manifesta nun aumento do peso do turismo receptor fronte ao interior nos últimos anos. A intensidade turística está crescendo –nas súas tres vertentes: oferta, demanda e poboación turística– (Ilustración 39), despois de acusar a crise económica no informe anterior. Esta tendencia é máis perceptible nos destinos urbanos e litorais. Nestes últimos destinos, a evolución do indicador **Calidade da auga nas zonas de baño** reforza a potencialidade turística internacional de Galicia.

Por outra banda, o balance do **Plan integral de turismo de Galicia 2014-2016** amosa o cumprimento e mesmo a superación dos obxectivos marcados. A ocupación media hoteleira do 2015 pechou co 33,81%, 24 décimas por riba do obxectivo fixado (33,54%). O número de viaxeiros internacionais que elixiron os establecementos regrados da nosa comunidade en 2015 superou o obxectivo presentado de 1.250.000, ao rexistrarse 1.271.687 viaxeiros internacionais só nos establecementos hoteleiros, cifra que se incrementará coa publicación dos datos rexistrados nos establecementos extra hoteleiros da Comunidade.

Estudos sobre o sector turístico de Galicia confirman o seu papel relevante na economía galega. Segundo estes, o PIB turístico en Galicia alcanzou no ano 2014 os 6.015 millóns de euros, o que supón o 11,1% do total do PIB da Comunidade e un crecemento interanual do 1,2% respecto aos niveis do ano 2013. Tamén é relevante, en termos de emprego, ao xerar este sector 109.762 empregos en 2014, o que representa o 12% do total do emprego de toda a Comunidade nese ano.

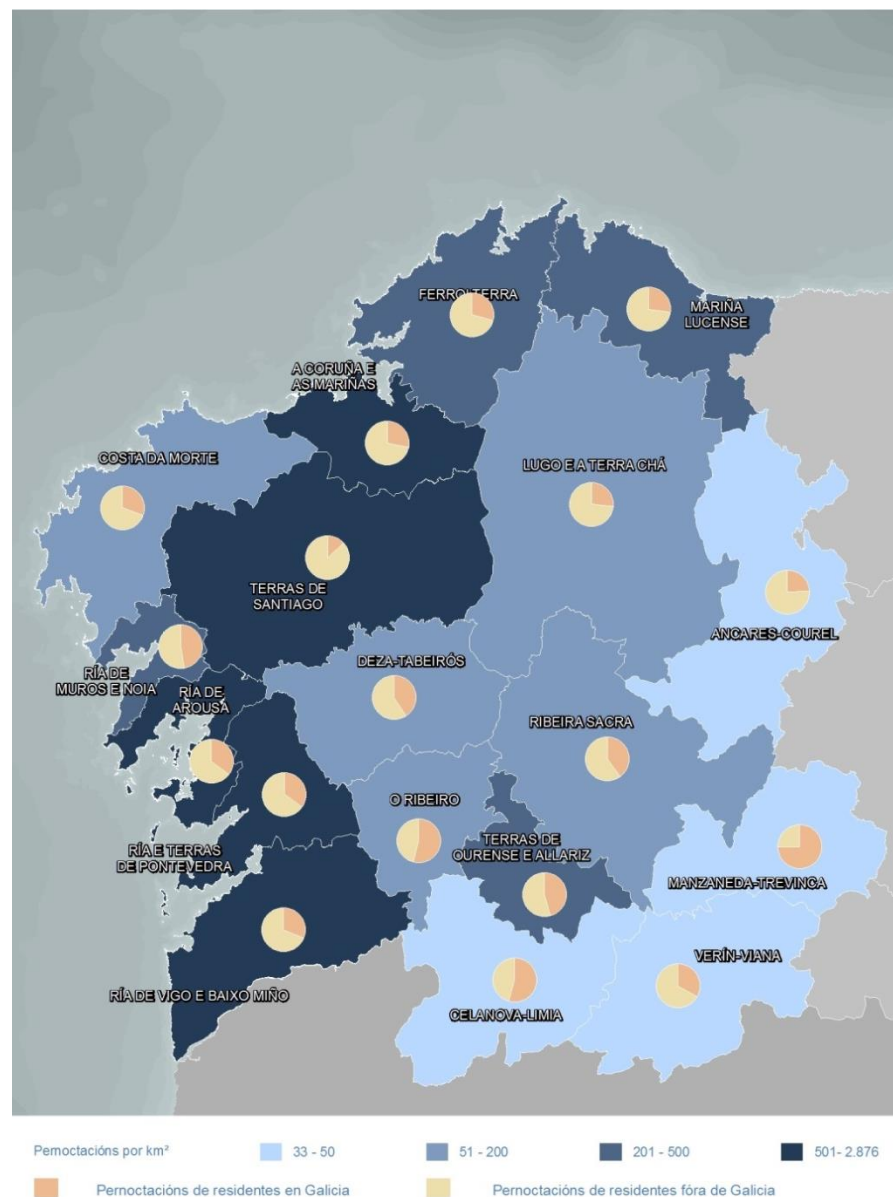

Ilustración 39. Intensidade da demanda turística 2015

Conclusión

As Directrices de ordenación do territorio de Galicia, na súa determinación 10.1.19, establecen que a Xunta de Galicia impulsará un sistema de seguimento das DOT e da sustentabilidade territorial co obxectivo de emprender unha xestión dinámica do territorio.

Para estes efectos, mediante o Decreto 156/2012, do 12 de xullo, creouse a Comisión de Seguimento das Directrices de ordenación do territorio de Galicia como órgano de coordinación técnica dos departamentos, organismos e entes da Administración xeral da Comunidade Autónoma de Galicia nas súas actuacións. Esta comisión é a responsable de desenvolver e adaptar o sistema de indicadores ou métodos para o seguimento que permiten coñecer a evolución das variables de sustentabilidade para, por unha parte, controlar os efectos producidos sobre ditas variables e, por outra, comprobar o cumprimento dos obxectivos xerais e específicos propostos para cada variable.

A comprobación da coherencia dos resultados con estes obxectivos precisa dunha metodoloxía que sexa quen de avaliar os efectos producidos polas diferentes políticas e actuacións sobre o territorio. Con este obxectivo deseñouse o PSST que actúa a través de tres instrumentos: o seguimento dos instrumentos de ordenación territorial e urbanística, os indicadores de sustentabilidade territorial e a EPTU.

A implementación dos indicadores segue a completarse neste informe co fin de abarcar progresivamente o conxunto de determinacións das que emana o seguimento das DOT. A evolución destes indicadores, irá mostrando a coherencia coa tendencia explicitada para cada un deles, en virtude das que concreten os diferentes instrumentos que en desenvolvemento das DOT se aproben, como é o caso do Plan de ordenación do litoral. No caso de que a evolución sinala unha distorsión coa tendencia de referencia será preciso actuar para a corrección da desviación a través das políticas sectoriais da Administración Autonómica.

No Anexo I recóllese a relación entre as determinacións e obxectivos das DOT e os distintos indicadores, así como unha táboa resumo da evolución dos indicadores do PSST.

No Anexo II inclúese a relación dos Indicadores de Desenvolvemento e Implantación (IDI) incluídos no PSST. A súa análise permite avaliar en que

medida as administracións están a cumprir cos compromisos derivados das determinacións das DOT no ámbito das súas competencias. É dicir, deben dar resposta aos compromisos que a Comunidade Autónoma se impón no desenvolvemento dos seus instrumentos de planificación territorial.

No período de tempo transcorrido dende a emisión do segundo informe, cabe subliñar algunhas cuestións relevantes, como a aprobación do Catálogo das paisaxes de Galicia, elaborado polo Instituto de Estudos do Territorio; un documento de carácter técnico que aborda a primeira etapa do proceso de planificación da paisaxe, consistente na súa análise e diagnose, e que serve de base para as Directrices de paisaxe, xa en tramitación. O conxunto do Catálogo e as Directrices de paisaxe dará soporte aos diferentes instrumentos de ordenación territorial e urbanística, así como aos Estudos de impacto e integración paisaxística e aos informes sectoriais en materia de paisaxe.

No eido da planificación urbanística, 33 concellos en Galicia teñen adaptado o seu plan ás DOT, o que supón máis do 15,5% da súa poboación e o 9,8% da súa superficie. Neste último ano aprobáronse 11 novos PXOM, o maior número dende 2011 e que supón un incremento superior ao 115% respecto á taxa rexistrada no período correspondente á Memoria anterior (5,1 PXOM/ano). Por outra banda, ata 182 concellos están tramitando o seu plan xeral, un 58% da totalidade dos municipios, que en termos de poboación supón un 47,6% e un 59,2% da superficie galega. Resumindo, 215 concellos, que constitúen o 63% da poboación e o 68% da superficie da Comunidade teñen o seu planeamento adaptado ás DOT ou en elaboración.

O Anexo III do Informe que se xunta a esta memoria contén os indicadores de sustentabilidade territorial (IST). No primeiro informe sentouse a base conceptual e o punto de partida para o desenvolvemento deste sistema de avaliación e recolleuse o estado actual de cada un dos aspectos que avalían os indicadores de sustentabilidade territorial.

Desde a aprobación das DOT transcorreron cinco anos, lapso de tempo insuficiente para avaliar con rigor a evolución dalgúns indicadores, aínda que cabe subliñar algunhas cuestións que permitirán obter conclusións en relación ás tendencias observadas sobre variables como a funcionalidade dos ecosistemas naturais, metabolismo urbano, mobilidade, cohesión social ou paisaxe.

Segundo isto, na terceira edición do PSST, aínda que sen a perspectiva suficiente en moitos casos, algúns indicadores amosan valores e tendencias que cómpre subliñar, ben polo que significan como reflexo dunha evolución cara á sustentabilidade, ou ben, para pular pola mellora das condicións reflectidas. Trátase de analizar esas evolucións, que nuns casos ratifican procesos coñecidos, e noutros demandan unha especial atención cara a despregar políticas e instrumentos sectoriais orientados á consecución do modelo territorial recollido nas DOT; neste senso, cómpre salientar os seguintes aspectos relativos a:

Consumo eficiente de solo

- A necesaria racionalidade no consumo de solo como recurso finito e non renovable precisa da avaliación de indicadores como o Índice de saturación, que pon en relación a superficie de solo que o planeamento recolle como xa transformada ou suxeita a futuros desenvolvementos urbanísticos fronte a superficie total. En Galicia este índice acada o 8,5%, o que significa que máis do 90% da superficie queda ao marxe de iniciativas de transformación urbana.
- A ocupación do solo pola edificación tamén rexistra valores moi moderados, menos do 1% da superficie total, unha situación que debería estabilizarse mediante iniciativas que promovan a rehabilitación, reforma e renovación fronte a actuacións que demanden maior consumo de solo.
- Os plans urbanísticos que se elaboran baixo os criterios das DOT e da Lei do solo deben pular por unha planificación dos usos do solo acorde coa súa capacidade de acollida e a súa potencialidade produtiva, residencial, económica etc. e que propicien unha maior cohesión social a partir da planificación dos usos, servizos e equipamentos.

Autosuficiencia dos fluxos metabólicos

- Diminución das emisións Gases de Efecto Invernadoiro (GEI) en Galicia. Os datos de emisións de GEI debuxan unha curva na que o ano 2012 é o punto de inflexión e o inicio do descenso das emisións, liña que suaviza a súa pendente no período 2013-2014 ata acadar a cifra de 27.114 CO₂-eq (kt). Isto supón unha redución superior ao 12% en dous anos, o que sitúa a esta Comunidade na senda de cumprimento do obxectivo europeo para 2020 (40% de redución respecto dos niveis de 1990).
- Mellora da eficiencia no consumo de enerxía a través da redución da intensidade enerxética, medida como a cantidade de enerxía necesaria para a creación de riqueza, en coherencia cos obxectivos establecidos pola Comisión Europea, que supuxo unha redución do 4,32% entre 2010 e 2013.
- Aumento do consumo de enerxía primaria procedente de fontes renovables nun 23% en 2013 que supera os niveis marcados polo Plan de Enerxías Renovables (PER).
- Aumento do consumo final bruto de enerxía obtida a partir de fontes renovables que se reflicte na liña crecente, e sempre superior ao obxectivo do 20% para o ano 2020 (no ano 2013 Galicia acadou o 36,4%).
- Nesta mesma tendencia crecente de utilización das enerxías renovables, cabe situar o consumo final bruto de electricidade obtida a partir destas fontes; no ano 2013 Galicia acadou 17.281 GWh/ano superando as cifras de anos anteriores (15.739 GWh/ano en 2011) o que supón un incremento do 9,79%.
- A evolución do consumo de biocombustibles no transporte terrestre marca unha tendencia ascendente en coherencia cos obxectivos fixados. En Galicia acadouse unha porcentaxe do 3,93% algo superior ao 3,9% fixado para o ano 2013.
- En relación á situación do ciclo hídrico, destaca a mellora da calidade das augas de baño, que se reflicte aumentando as de cualificación 'excelente' ou 'boa' nun 3% entre os anos 2011 e 2015 ata representar o 86% do total.
- Mellor xestión dos residuos, reflectido na redución da xeración de residuos urbanos nun 4% dende a aprobación das DOT e no incremento en-

tre 2011 e 2015 dun 22% da poboación con acceso aos puntos limpos, ata acadar o 88% neste último ano.

Funcionalidade dos ecosistemas

- Mellora da funcionalidade dos ecosistemas naturais, que se sustentan as máis de 360.000 ha que se engaden aos espazos protexidos que contan con instrumentos de ordenación, o que supón un incremento superior ao 600% con respecto ao ano 2013. A planificación, ordenación e xestión dos espazos naturais redonda nunha mellora destes ecosistemas e, consecuentemente, nos múltiples beneficios ambientais e sociais que delas se derivan.
- A delimitación de novos corredores, iniciada nos concellos litorais de acordo aos obxectivos sinalados no POL, é un exemplo que se debe seguir para mellorar a conectividade entre os espazos naturais de maior valor, favorecendo a dispersión das especies e a biodiversidade.
- O estudo da conectividade ecolóxica, a partir da facilidade que as distintas coberturas do solo e a súa distribución proporcionan para a dispersión das especies no territorio, sinala que Galicia ten un alto índice de conectividade en áreas das serras orientais e surorientais, mentres que é baixo nas comarcas que albergan as áreas metropolitanas do Eixo Atlántico.
- Redución continuada dos incendios entre 2011 e 2014, tanto no que se refire ao seu número (81%) como á superficie queimada (95%). A perda de biodiversidade, erosión do solo ou inundacións son, xunto cos riscos para a poboación e as perdas económicas, efectos que deben combaterse de xeito decidido, traballando para que sexa mínima a incidencia dos incendios.

Valorización do patrimonio humano

- As estratexias de valorización do patrimonio cultural que sinalan as DOT móstranse nos valores dos indicadores definidos, tanto no que se refire á novas declaracións de elementos protexidos como á intervencións nestes elementos. Cinco novos BIC, que totalizan 714, e un novo Plan especial de conxunto histórico, para Ferrol Vello, súmanse ás máis de 7.600 actuacións sobre os bens patrimoniais, un 12% máis que en 2013.

Cohesión social e diversidade

- Demografía. Os datos relativos á poboación, tanto de variación como de densidade, seguen a reflectir o problema demográfico de Galicia, que leva consigo desequilibrios territoriais, por coexistir espazos onde se continúan dando procesos de densificación con outros, nos que predomina o abandono humano, socioeconómico e paisaxístico.

A información analizada continúa mostrando unha dualidade costa-interior. Os concellos do ámbito POL —onde se concentra o 57% da poboación galega— aínda mantiveron un lixeiro crecemento poboacional na última década (1,1%), pero tamén se está invertendo a tendencia (-1,2% e -0,4% no último quinquenio e no último ano respectivamente).

A distribución espacial do crecemento tampouco mostra coherencia coas expectativas formuladas polas DOT, que propugnaban a necesidade de consolidar unha rede de vilas e pequenas cidades, xa que tamén se está perdendo poboación neses termos municipais. Neste sentido, é moi ilustrativo o feito de que durante o período 2005-2015 só creceron a metade dos concellos do Sistema urbano intermedio (SUI) e catro dos 26 Nodos para o equilibrio do territorio (NET) existentes.

- Desenvolvemento das novas tecnoloxías da telecomunicación contribuíndo á mellora da calidade de vida da poboación e á competitividade do sector empresarial. Esta evolución evidénciase no incremento tanto da porcentaxe de poboación como dos núcleos con acceso ás novas tecnoloxías da información (TIC). O indicador Implantación das TIC nos asentamentos urbanos e rurais está relacionado co obxectivo de acadar a cohesión territorial con medidas e accións encamiñadas a garantir un rango de infraestruturas de telecomunicacións equiparable ao das con tornas urbanas.

No período 2010–2015 a porcentaxe de poboación con cobertura de banda larga pasou do 78% a máis do 98%. No que se refire aos núcleos con cobertura, no ano 2010 eran menos do 50% e no ano 2015 superan o 97%.

- Sector primario. O sector gandeiro, a principal actividade económica no medio rural galego e a que máis contribúe a fixación de poboación no territorio, segue unha tendencia decrecente tanto en número de explotacións como no emprego, particularmente derivado do subsector vacún (58% das UG totais). Porén, o número de vacas por explotación experi-

mentou un lixeiro incremento en 2014 nas provincias da Coruña, Lugo e norte de Pontevedra.

É destacable a escasa presenza dos subsectores equino, ovino e caprino en Galicia, especies cunha importante capacidade de aproveitar os recursos pastícolas nas zonas menos produtivas.

Segue a reducirse a superficie ocupada por prados e pasteiros mentres que os cultivos forraxeiros manteñen unha tendencia crecente. Isto indica a intensificación do sistema de produción e posiblemente a dificultade de acceso á terra que atopan os gandeiros. Outros cultivos como o viñedo só teñen unha presenza significativa en Pontevedra e Ourense. Ao viñedo séguelles as froiteiras e o castiñeiro, a especie máis relevante en Ourense.

A Enquisa sobre a estrutura das explotacións agrícolas do INE – IGE reflicte, xunto a certa caída do emprego total, un incremento sostido do emprego asalariado fronte ao familiar, o cal vai en consonancia co redimensionamento das explotacións que está a acontecer no sector. Relacionado co este proceso está a diminución da superficie baixo o réxime de propiedade, o máis representativo en Galicia, que se mantén desde 1999 ata 2013 e simultaneamente un importante crecemento do arrendamento (6,81%), a parcería e outros réximes de tenza ou do uso da terra (9,76%).

Un dato que pode pode significar un maior grao de resiliencia do territorio rural galego e do proceso de reestruturación no que está inmerso é o aumento do número de mulleres titulares de explotacións, como o reflicte a Enquisa sobre a estrutura das explotacións agrícolas, pasando do 51,4% en 2003 o 56,1% en 2013.

- A acuicultura en Galicia é, ademais dunha actividade de profunda pegada cultural e na paisaxe, unha fonte de recursos moi importante para a súa economía. O indicador de Especialización acuícola no ano 2015 analiza as producións do sector e reafirma o maior peso dos bivalvos, entre os que destaca o mexillón, que representa o 94,8% da produción acuícola mariña e o 60,25% do valor económico deste sector.

Porén, o sector pesqueiro transluce perdas no número (3,2%) e tamaño (9,3%) dos buques con porto base en Galicia, dos cales máis dun terzo pertencen á zona administrativa de Arousa.

- No sector servizos destaca a tendencia alcista da oferta, da demanda e do índice de poboación turística, que poñen de manifesto a recuperación desta actividade económica en Galicia. Ademais, aumentou o peso dos turistas procedentes de fóra da Comunidade, o que constitúe un indicio do afianzamento da presenza de Galicia no exterior. Este dato reflíctese no número de pernoctacións dos viaxeiros de fóra de Galicia que se incrementou nun 13,1% entre 2011 e 2015.

Integración paisaxística

Nestes cinco anos tense avanzado significativamente no desenvolvemento da Lei de protección da paisaxe de Galicia.

- A determinación 8.2 das DOT establece que a Xunta desenvolverá os instrumentos previstos pola lexislación paisaxística necesarios para asegurar unha axeitada protección, xestión e ordenación das paisaxes de Galicia. Estes instrumentos legais son os Catálogos de paisaxe, as Directrices de paisaxe e os Plans de acción da paisaxe en áreas protexidas. En cumprimento desta Determinación, no ano 2016 aprobouse o Catálogo das paisaxes de Galicia e está a piques de rematar a elaboración e tramitación das Directrices de paisaxe.
- Por outra banda, modificacións normativas como as rexistradas na Lei do solo incrementaron as cautelas sobre a actividade desenvolvida no territorio susceptibles de causar impactos paisaxísticos. Nestes últimos 12 meses, informáronse xa 1.015 expedientes en materia de paisaxe e é previsible que estas cifras aumenten significativamente no futuro.

Mobilidade

- O xeito no que se produce a ocupación do territorio ten consecuencias na mobilidade. Un urbanismo difuso aumenta non só o consumo de solo, tamén o de enerxía, materiais e auga. A división en usos e funcións no territorio incide negativamente nos desprazamentos e na súa natureza, aumentando aqueles dependentes de medios motorizados. Os novos crecementos deben orientarse a concentrar as maiores densidades de edificación na contorna dos grandes eixes que soportan o transporte público e dos nodos que dan acceso a eles, co fin de evitar a urbanización difusa e a dispersión da poboación en extensións de moi baixa densidade, así como posibilitar e facer viables os modos de mobilidade alternativa coa planificación de percorridos peonís e ciclistas. Ambos criterios son fundamentais para reducir a necesidade de novas estradas, aumen-

tar o atractivo da vida cidadá, usar a enerxía de forma máis eficiente e reducir a contaminación.

A denominada Enquisa de percepción territorial e urbanística (EPTU) tamén achega datos de interese en relación aos obxectivos de mobilidade derivados do modelo territorial definido nas DOT.

Datos desta enquisa sinalan que a poboación con acceso en 15 minutos dende a súa vivenda a determinados servizos públicos (centros de saúde, farmacia e centros educativos) supera o 60%. Un 18,8% dispón deses servizos utilizando o transporte público, un 11,17% noutros medios de transporte e case un 10% non dispón deses servizos, nese tempo.

No que atinxe aos desprazamentos dende a súa vivenda ata o centro de traballo, máis do 66% dos ocupados desprázanse só en transporte privado (coche, moto,...); o 25,86% van andando ou en bicicleta, e o 5,04% empregan só en transporte público. Atendendo ao tamaño do concello, o uso de só o transporte público vai decrecendo do 9,52% naquelas poboación de máis de 50.000 habitantes ata o 1,31% nas de menos de 10.000 habitantes.

ANEXO I. Informe Plan de seguimiento 2016

Índice de ilustracións

Ilustración 1. Estado de adaptación ás DOT dos PXOM. Setembro de 2016	13
Ilustración 2. Evolución provincial de PXOM adaptados ás DOT	13
Ilustración 3. Valores provinciais do número de PXOM adaptados ás DOT ou en elaboración. Setembro 2016	13
Ilustración 4. Estado do planeamento segundo o sistema de asentamentos	13
Ilustración 5. Estado do planeamento municipal en setembro de 2016	14
Ilustración 6. Planeamento de desenvolvemento 2011-2016	14
Ilustración 7. Grao de conurbación-fragmentación urbana, febreiro 2016...	16
Ilustración 8. Variación relativa da poboación no decenio 2005-2015.....	17
Ilustración 9. Superficie ocupada pola edificación, ano 2014.	18
Ilustración 10. Bens inmobles de uso residencial (2008-2015).....	18
Ilustración 11. Evolución das autorizacións 2013-2015	19
Ilustración 12. Conxuntos históricos con/sen plan especial aprobado (ano 2015).....	19
Ilustración 13. EIIP en aplicación da Lei 7/2008, do 7 xullo de protección da paisaxe de Galicia	20
Ilustración 14. Índice de Shannon das coberturas agrícolas (2011)	21
Ilustración 15. Índice de Shannon agroforestal (2011)	22
Ilustración 16. Numero de asentamentos abandonados (2011).	23
Ilustración 17. Variación das masas arboradas entre 2005 e 2011.	24
Ilustración 18. Conectividade da paisaxe 2011 (índice de contaxio)	25
Ilustración 19. Porcentaxe do valor da produción por especie 2015	26
Ilustración 20. Número de buques con porto base en Galicia segundo zona administrativa	26
Ilustración 21. Porcentaxe de ocupados segundo o medio de transporte utilizado no desprazamento ao traballo por tamaño de concello (2015)	27
Ilustración 22. Ocupados segundo o lugar no que se atopa o centro de traballo por tamaño de municipio (2015).....	27
Ilustración 23. Accesibilidade das vivendas a servizos en menos de 15 min(%)	28
Ilustración 24. Porcentaxe de asentamentos de poboación con máis do 80% de acceso á banda larga	29
Ilustración 25. Superficie agricultura ecolóxica total rexistrada e número de operadores (CRAEGA)	32
Ilustración 26. Superficie provincial de agricultura ecolóxica total rexistrada	32
Ilustración 27. Especialización gandeira relativa	33
Ilustración 28. Carga gandeira	33

Ilustración 29. Evolución da ocorrencia de incendios 2011 - 2014	34
Ilustración 30. Superficie con instrumentos de ordenación e xestión forestal 2015.....	35
Ilustración 31. Espazos naturais con instrumentos de planificación 2015 ...	36
Ilustración 32. Evolución do número de BIC	37
Ilustración 33. Evolución das autorizacións 2013-2015	37
Ilustración 34. Evolución da calidade das augas de baño	39
Ilustración 35. Evolución provincial da calidade da augas nas zonas de baño	39
Ilustración 36. Servizo e dotación de puntos limpos por concello 2015.....	40
Ilustración 37. Consumo final bruto de enerxía renovable (%)	41
Ilustración 38. Consumo (GWh/ano) final bruto de electricidade xerada a partir de fontes renovables	41
Ilustración 39. Intensidade da demanda turística 2015.....	42

Índice de táboas

Táboa 1. Indicadores IDI do bloque Ordenación do territorio	12
Táboa 2. Indicadores IDI do Bloque Planificación urbanística	12